

”Miksi elämäs on tällänen puute kysyn minä?”

Diskurssianalyttinen tutkimus köyhyyttä koskevasta nettikeskustelusta

SANNA KANKAANPÄÄ
Tampereen yliopisto
Yhteiskunta- ja kulttuuritieteiden yksikkö
Sosiaalityön pro gradu –tutkielma
Huhtikuu 2011

TAMPEREEN YLIOPISTO

Yhteiskunta- ja kulttuuritieteiden yksikkö

KANKAANPÄÄ SANNA: ”Miksi elämäs on tällänen puute kysyn minä?” Diskurssianalyttinen tutkimus köyhyyttä koskevasta nettikeskustelusta

Pro gradu –tutkielma, 51 s.

Sosiaalityö

Ohjaaja: Kyösti Raunio

Huhtikuu 2011

Tutkimuksen tarkoituksena oli selvittää, miten köyhyydestä puhutaan ja millaisia merkityksiä ilmaukset saavat Suomi24-internetsivuston köyhyyttä koskevassa nettikeskustelussa. Tutkin, millaisia diskursseja on löydettävissä keskustelupalstalle lähetetyistä viesteistä. Keskeinen tavoite on selvittää, miten köyhyyden näkevät ja kokevat sekä köyhät itse että niin sanotut tavalliset kansalaiset.

Tutkimusaineisto koostuu 498 viestiketjusta. Yksittäisiä viestejä on 2903, joista valtaosa melko lyhyitä. Viestit on kirjoitettu vuoden 2010 aikana. Tutkimusmenetelmänä käytän aineistolähtöistä diskurssianalyysia.

Tutkin, minkälaisia erityyppisiä diskursseja keskustelupalstalta on löydettävissä ja miten niitä representoidaan keskusteluissa. Analyysin tuloksena hahmottui kolme erilaista diskurssia, jotka nimesin kurjuusdiskurssiksi, syyllistämisdiskurssiksi ja solidaarisuusdiskurssiksi.

Aineistoni valossa voidaan todeta, että köyhyydestä puhutaan toisilleen vastakkaisilla tavoilla. Merkitysten analysoiminen osoittaa, että ennen kaikkea köyhät itse haluavat tuoda julki elämänsä kurjuutta. Nämä viestit ilmaisevat kamppailua, nälkää ja häpeää. Toiseksi, köyhät ihmiset leimataan laiskoiksi, tyhmiksi ja moraalittomiksi. Köyhyyden syynä nähdään heidän henkilökohtaiset ominaisuutensa ja valintansa. Kuitenkin syyllistämisdiskurssin sisällä myös sosiaalietuuksien väärinkäytön mahdollistavaan yhteiskuntajärjestelmäämme kohdistuu kritiikkiä. Kolmas diskurssi kertoo siitä, että ihmiset kuitenkin haluavat auttaa toisiaan. Solidaarisuusdiskurssissa rahanpuutetta käsitellään käytännön ongelmana, ja keskustelijat jakavat toisilleen hyviä neuvoja tilanteen parantamiseksi.

Asiasanat: diskurssianalyysi, internet, köyhyys, keskustelupalstat

UNIVERSITY OF TAMPERE
School of Social Sciences and Humanities

KANKAANPÄÄ SANNA: Discourse analytic research of the discussion of poverty in the internet
Master's Thesis, 51 p.
Social Work
Supervisor: Kyösti Raunio
April 2011

The aim of this master's thesis is to study meanings of the poverty and more precisely, how they speak about poverty in a discussion board of Suomi24 -internet site and what kind of discourses can be found from the messages send to the discussion board. The primary aim is to find out how the poverty is seen and experienced by the poor people themselves and by the so called ordinary people.

The research material consists of 498 discussions. It includes 2903 individual messages, which mainly are quite short. The messages are written during 2010. The method of this study is data directing discourse analysis.

I study what kind of different discourses were to be found from the discussion board and how they were represented in discussions. Three different kind of discourses were identified, named as: the discourse of misery, the discourse of incriminating and the discourse of solidarity.

Through the light of messages there can be found opposite ways of speaking of poverty. The study of the meanings shows that, first of all, the poor people themselves express the misery of their life. The messages relate to struggling, hunger and indignity. Secondly, the poor people were tagged as lazy, stupid and immoral. Their personal features and choices were seen as the reason of their poverty. However, within the discourse of incriminating, the critique also was directed at our public service system, which allows the misappropriation of the social benefits. Thirdly, the conversation also shows that people also are willing to help each others. Within the discourse of solidarity lack of money was seen as a practical problem and many good advice were offered for making the situation better.

Key words: discourse analysis, internet, poverty, discussion board

SISÄLLYSLUETTELO

1. JOHDANTO	1
2. SUOMALAINEN KÖYHYYS.....	4
3. TOIMEENTULOTUKI VIIMESIJAISENA TOIMEENTULON TURVANA	8
3.1. Toimeentulotuki ja tarveharkinta	9
3.2. Entistä useampi suomalainen saa toimeentulotukea	11
4. TEOREETTISENA LÄHTÖKOHTANA SOSIAALINEN KONSTRUKTIONISMI	13
4.1. Kieli sosiaalisena toimintana	14
5. DISKURSSIANALYYSI.....	16
5.1. Menetelmän lähtökohdat.....	16
5.2. Diskurssi.....	17
5.3. Identiteetti ja subjektipositio	18
6. TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN.....	20
6.1. Tutkimuskysymys	20
6.2. Nettikeskustelut tutkimusaineistona	21
6.3. Suomi24-sivusto ja aineiston keruu	22
6.4. Aineiston analyysi.....	25
6.5. Diskurssianalyttinen tulkinta.....	26
7. KÖYHYYSKESKUSTELUN DISKURSSIT	29
7.1. Kurjuusdiskurssi.....	29
7.2. Syyllistämisdiskurssi.....	31
7.3. Solidaarisuusdiskurssi.....	37

7.4. Diskurssien päällekkäisyys	40
8. YHTEENVETO JA JOHTOPÄÄTÖKSET.....	42
LÄHTEET.....	45

1. JOHDANTO

Tässä pro gradu -tutkielmassa tarkastelen köyhyiden representaatioita internetin keskustelupalstoilla. Pysin diskurssianalyysin keinoin hahmottamaan köyhyydestä puhumisen tapoja. Tutkielman tekoprosessi lähti liikkeelle työkokemuksesta toimeentulotuen parissa ja halusta ymmärtää, miten toiset asiakkaat tyytyivät matalaan tulotasoonsa ja toiset kokivat sen suurena vääryytenä. Mietin tutkimusprosessin alussa, millä keinoin saisin mahdollisimman aidon kuvan sekä köyhyysrajan alapuolella elävien että muiden kansalaisten ajatusmaailmasta. Päädyin sekä aineiston saatavuuden että ennen kaikkea aineiston rikkauten ja kaunistelemattomuuden vuoksi käyttämään aineistona Suomi24 – sivuston keskustelua aiheesta. Seurailin useita eri palstoja ja tämä nousi esiin aktiivisena keskusteluareenana. Alkuperäinen ajatus oli ottaa 2-3 eri sivustoa tarkasteluun ja pohtia myös käyttäjäkunnan merkitystä asenteisiin. Pian kuitenkin huomasin, että Suomi24-sivuston materiaali on niin runsas ja rönsyilevä, että pelkästään sen perkaamiseen tulee kulumaan paljon aikaa ja energiaa. Jos olisin lähtenyt eri sivustojen käyttäjäkuntien vertailun tielle, olisin luultavasti joutunut ansaan omien oletusteni kanssa. Internetissä kun ei koskaan voi varmuudella tietää, ovatko vaikkapa perhelehdien nettikeskusteluihin kirjoittavat perheellisiä, kuten äkkipäätä saattaisi olettaa. Yritän joka tapauksessa varoa aineistoa analysoidessani tekemästä mitään oletuksia kirjoittajan taustasta, ellei sitä eksplisiittisesti tuoda julki tekstissä. Siinäkin tapauksessa, että kirjoittaja väittää jotain itsestään, on muistettava suhtautua tietoon varauksella – anonyymi keskustelija voi olla kuka tahansa ja hänen motiivinsa ajatustensa julkittuomiseen jäävät arvoitukseksi. Ainoa nettikeskustelijoita varmuudella yhdistävä tekijä on se, että he haluavat sanoa jotain aiheesta köyhyys.

Viehätyin siitä ajatuksesta, että keskustelupalstojen materiaalia ei ole tuotettu tutkimuksen tarpeisiin, vaan keskustelijoiden motiivit ajatustensa julkittuomiseen ovat täysin sisäsyntyisiä ja lähtöisin yksilökohtaisista tarpeista. Internet on nykyisin monelle ihmiselle arkipäiväinen väline tiedon saamiseen, asioiden hoitamiseen, sosiaalisten suhteiden ylläpitämiseen ja näkemystensä julkittuomiseen. Internetin monenkirjavista yhteisöistä ja keskustelupalstoilta lähes jokaisen on mahdollista löytää sekä vertaisiaan, samoin ajattelevia ihmisiä, kuin myös täysin omien näkemysten vastaisesti ajattelevia. Keskustelupalstojen suosio perustuu nähdäkseni pitkälti anonyymiteettiin; itsestään voi paljastaa vain sen verran kuin katsoo tarpeelliseksi. Kasvottomuus helpottaa vaikeista, intiimeistä tai kiistanalaisista teemoista keskustelemista.

Sosiaalityön opintojen myötä ja erityisesti alan työkokemuksen myötä herkkyys havainnoida sosiaalityön teemoihin liittyvää keskustelua ja uutisointia on luonnollisestikin kasvanut. Mitä enemmän itse oppii esimerkiksi sosiaalityöhön liittyvästä lainsäädännöstä, sitä enemmän ärsyyntyy median usein vinoutuneesta uutisoinnista ja kansalaisten asenteellisista harhakäsityksistä esimerkiksi sosiaalisiin etuuksiin liittyen. Arkipuhe vilisee ”sossunluukkuja”, ”yhteiskunnan vapaamatkustajia” ja ”sosiaalitanttoja”, jotka urbaanilegendoissa jakavat meidän kaikkien verorahoja erityisesti työtä vieroksuviien ja tiettyjen vähemmistöjen mukavan elämän kustannuksiin. Jokainen vaikuttaa tuntevan sosiaalityöllä elävän perheen, jonka koti on varustettu uusimmalla viihde-elektroniikalla ja lomamatkat suuntautuvat hiihtokeskuksiin. Näitä stereotyyppisiä keskusteluja köyhyydestä haluan purkaa ja ottaa selville, miten toimeentulon vaikeuksista puhuu köyhä itse, entä miten köyhyyttä representoi sellainen, joka tulee taloudellisesti paremmin toimeen.

Köyhyys tutkimusaiheena on mielestäni mielenkiintoinen, koska siihen liittyy voimakkaita tunteita. Köyhillä itsellään sekä ympäröivällä yhteiskunnalla on kärkeviä mielipiteitä ja paljon sanottavaa esimerkiksi siitä, mistä köyhyys johtuu ja miten yhteiskunnan tulisi auttaa huono-osaisia jäseniään. Toimeentulotuki viimesijaisena taloudellisena turvana kerää osakseen vähiten yleistä hyväksyntää muiden sosiaaliturvaetuuksien joukossa johtuen muun muassa siitä, että kaikki veronmaksajat joutuvat osallistumaan sen rahoitukseen, mutta vain jotkut pääsevät osalliseksi itse etuudesta (Forma 1996, 6). Aineistoni ja menetelmäni pyrkii saamaan kuuluville tavallisen kansalaisen näkemyksiä köyhyydestä. Koska aineisto on tuotettu kirjoittajalähtöisesti, ilman tutkijan suunnittelemaa keskustelunavausta tai vastausvaihtoehtoja, esiin nousevat juuri ne teemat, joita internetin keskustelupalstalle osallistuvat pitävät huomionarvoisina asioina köyhyydestä puhuttaessa.

Diskurssianalyysia olen käyttänyt jo aiemmin, vuonna 2006, kasvatustieteen pro gradu –tutkielmassani. Jo silloin minua miellytti menetelmän määrätynlainen vapaus. Tutkijalle annetaan lupa tulkita aineistoa omista lähtökohdistaan käsin, kunhan tutkija tuo julki ja tiedostaa omat sitoumuksensa. Tutkimustulokset myönnetään siis jo lähtökohtaisesti subjektiivisiksi. Tähän toiseen pro graduuni olen sisällyttänyt aineksia aiemmasta tutkielmastani. Toisaalta koen saavani menetelmästä ja uudesta aineistosta nyt osaamisen syvennyttyä irti ensimmäistä kertaa enemmän. Myös anonyymi nettikeskustelu on aineistona hyvin erityyppinen kuin kasvatustieteen pro graduni tieteelliset lehtiartikkelit.

Tutkielmani etenee siten, että aloitan käsittelemällä köyhyyden määritelmiä ja aiempaa tutkimusta aiheesta. Koska suomalainen köyhyys liittyy kiinteästi viimesijaiseen toimeentulon turvaan eli toimeentulotukeen, sisältää luku 3 toimeentulotukijärjestelmän ja siihen liittyvän tarveharkinnan esittelyä. Luku 4 käsittelee sosiaalista konstruktionismia tutkimukseni teoreettisena lähtökohtana. Tälle perustan tutkimusmenetelmäni eri diskurssianalyysin käytön. Diskurssi, identiteetti ja subjektipositio ovat tutkimusmenetelmän ymmärtämisen kannalta keskeisiä käsitteitä, joten ennen varsinaista tutkimusprojektin kuvausta määrittelen nuo käsitteet. Kuudes luku alkaa tutkimuskysymyksen asettelulla. Sitten pohdin, mitä erityispiirteitä liittyy nettikeskusteluun tutkimusaineistona. Kerron miten olen aineistoni kerännyt ja miten sitä diskurssianalyysin keinoin tulkinnut. Tutkimustulokseni koostuvat kolmesta erilaisesta diskurssista sekä näiden yhdistelmistä, jotka esittelen seitsemännessä luvussa. Lopuksi teen yhteenvedon tutkimuksen kulusta ja pohdin, miten olen onnistunut valitsemani aineiston ja tutkimusmenetelmän kautta vastaamaan asettamaani tutkimuskysymykseen.

2. SUOMALAINEN KÖYHYYS

Köyhyyttä voidaan ilmaista erilaisilla mittareilla. Se voidaan määritellä absoluuttisesti asettamalla tietty rahamäärä köyhyysrajaksi ja luokittelemalla kaikki kyseisen rajan alle jäävät köyhiksi. Tässä määrittelyssä on ongelma kuitenkin siinä, että absoluuttinen köyhyysmääritelmä on lopulta suhteellinen, koska jopa saman maan sisällä esiintyy merkittävää kustannusten vaihtelua, saati sitten vertailtaessa eri maiden välisiä kustannuseroja. Useimmissa virallisissa määrittelyissä köyhyyden suhteellisuus onkin otettu määrittelyjen lähtökohdaksi. (Kangas & Ritakallio 2005, 28 - 57.) Köyhyys on nykyoloissa heterogeenisempää kuin aikana, jolloin se ymmärrettiin pelkästään fyysisen toimintakyvyn vajeena, viluna, nälkänä ja ehdottomana puutteena. Köyhyystutkimuksissa on lähestytty köyhyyttä toisistaan poikkeavilla näkökulmilla. Silti on jäänyt avoimia kysymyksiä siitä, millaisia tulo- ja elinolokäsitteitä tulisi soveltaa tai miten saada erilaiset elämäntilanteet yhteismitallisiksi. Miten taas erottaa toisistaan köyhän elämäntavan tietoisesti valinneet ja ne, joiden köyhä elämäntapa on vastentahtoista ja pakon sanelemaa. (Kangas & Ritakallio 2005, 28 - 57.)

Huono-osaisuuden kasaantuminen kertoo siitä, että köyhyyden ja syrjäytymisen luonne on muuttunut. Voimakaskaan taloudellinen kasvu ei näytä ratkaisevan työttömyyden ongelmia ja syrjäytymisongelmia. Ne liittyvät yhä useammin koko yhteiskunnan kulttuuriseen muutokseen. (Väärälä 1999, 74–75.) Osa suomalaisista syrjäytyi 1990-luvulla enemmän tai vähemmän pysyvästi työmarkkinoilta. Samaan aikaan kuitenkin varakkaiden tulokehitys erkaantui muun väestön tulokehityksestä. (Moisio 2006, 27.) Köyhyys ei ole kadonnut maapallon vaurastumisesta huolimatta, vaan se on muuttanut muotoaan, paikkaansa ja kohdentumistaan yhteiskunnassa. Esimerkiksi Suomessa köyhimpiä ovat viimeisten vuosikymmenien aikana olleet lapsiperheet ja vanhukset. (Saari 2005, 13.)

Kansainvälisissä tutkimuksissa suomalaista kuvaa köyhyydestä on verrattu muun Euroopan köyhyyteen, eikä se anna maastamme kovin hyvää kuvaa. Euroopan Unionin suosittama köyhyysraja, 60 prosenttia keskituloista, on Suomessa melko lailla alhaisempi ilmaistaessa köyhyysraja joko euroissa tai ostovoimana. Suomessa köyhien tulotaso on siis usein pienempi kuin muissa Pohjoismaissa tai Manner-Euroopan maissa. (Kautto & Moisio 2004, 212, 219.)

Pohjoismainen hyvinvointivaltio ja siihen kuuluva kattava sosiaaliturva ovat verrattain tuoreita ilmiöitä. Olemme kuitenkin lyhyessä ajassa oppineet pitämään perusturvaa yhteiskunnalle kuuluvana asiana. Eräs keskustelua käynnissä pitävä voima on pyrkimys julkisen sektorin osuuden heikentämiseen sekä vahvaksi ja aukottomaksi uskotun järjestelmän vuotokohtien nostaminen esiin. (Karjalainen 1999, 86.)

Köyhyys on käsite, joka yksinkertaisimmillaan kuvaa yksilön, yhteisön tai maan taloudellista ja sosiaalista tilannetta. Se kytkeytyy puutteelliseen aineelliseen elintasoon. Köyhyyden käsitteellä on sekä subjektiivisia että objektiivisia ulottuvuuksia, ja se voidaan jakaa absoluuttiseen ja suhteelliseen köyhyyteen (Saari 2005). Länsimaissa köyhyyttä tarkastellaan lähes poikkeuksetta suhteellisen köyhyyden kautta, koska absoluuttista köyhyyttä ei länsimaissa juuri enää ole. Köyhyys on suhteellista silloin kun yksilö ei saavuta yhteiskunnassa normina pidettyä kulutustasoa tai elämäntapaa. (Kangas & Ritakallio 2005, 30–35.) Tässä muodossa se liittyy läheisesti syrjäytymiseen, huono-osaisuuteen ja heikkoon sosiaaliseen toimintakykyyn eli toimintamahdollisuuksiin.

Köyhyys muuttaa kohdentumistaan ja esiintymistään yhteiskunnan sisällä, ja se on hyvä yhteiskunnan tilasta kertova mittari. Köyhyyttä ei nykyisin käsitetä pelkästään taloudelliseksi tai sosiaalseksi ongelmaksi, vaan ongelmaksi, joka on sidoksissa talouteen, sosiaalisiin oloihin, politiikkaan ja päätöksentekoon, kulttuuriin sekä väestöllisiin piirteisiin. Näin köyhyyden käsite on liikkunut lähemmäksi huono-osaisuuden käsitettä. Köyhyystutkimusta ovat aiemmin hallinneet perinteiset kvantitatiiviset, tuloköyhyydestä lähtevät tutkimukset (Vleminckx & Smeeding 2001; Gordon 2000), mutta viime vuosikymmenen aikana on tehty entistä enemmän myös laadullista köyhyystutkimusta, joissa on kyselyin ja haastatteluin kartoitettu yksilöiden omia ajatuksia ja tunteja toimeentulostaan ja elämästään sekä köyhyydestä (ks. esim. Karjalainen & Saranpää 2002). Köyhien omaa ääntä on saatu kuuluville viime vuosina muun muassa Arkipäivän kokemuksia köyhyydestä –kirjoituskilpailun kautta vuonna 2006. Tiede, taide ja köyhä kansa ry järjesti kirjoituskilpailun, joka keräsi noin 850 köyhyydestä kertovaa omakohtaista tarinaa eri puolilta Suomea. Jokaisella oli oma ainutlaatuinen tarinansa kerrottavana suomalaisesta nykyköyhyydestä. Kirjoitukset kertovat arkipäivän pärjäämisestä, tarkoista kuukausibudjeteista ja köyhyyden aiheuttamasta häpeästä. Tarinoista hahmottuu, miten vaativaa on selviytyä arjessa, kun ei ole rahaa ruokaan, vaatteisiin tai perushygieniatarvikkeisiin. Kirjoituskilpailun aineistoa on hyödynnetty lukuisissa tutkimushankkeissa ja se on poikanut erilaisia

seminaareja, toimenpide-ehdotuksia ja raportteja. (ks. Arkipäivän kokemuksia köyhyydestä – kirjoituskilpailun nettisivut.) Reetta Ruokonen tutki sosiaalipsykologian pro gradu - tutkielmassaan suomalaisten lapsiperheiden kokemuksia köyhyydestä aineistonaan kirjoituskilpailuun osallistuneet perheellisten kirjoitukset. Häpeä ja nöyryytys ovat ylivoimaisesti yleisimmät tunteet, joita perheelliset kuvailevat kertoessaan köyhyydestä. Häpeä liittyy köyhyyteen sinänsä - köyhyys on hävettävää. Toiset kertovat, että työttömyys on hävettävää, koska työttömyys rinnastetaan heidän mielestään laiskuuteen ja saamattomuuteen. Kirjoittajat kuvaavat lukuisia nöyryytyksen ja häpeän kokemuksia liittyen avun hakemiseen virallisilta tahoilta, kuten sosiaalitoimistosta. Erityisesti omien lasten kokema häpeä on monille kirjoittajille erittäin raskasta. Ruokonen pohtii, miksi sosiaalitoimistossa asioimista pidetään niin häpeällisenä, että toiset kirjoittajista kertovat jopa näkevänsä nälkää mieluummin. Se, ettei toimeentulotukea haluta hakea sen häpeällisyyden ja sosiaalitoimistojen häpeää tuottavien käytäntöjen takia, saattaa johtaa siihen, että ihmiset ajautuvat yhä syvempään köyhyyteen. (Ruokonen 2007.)

Köyhyyden käsite kytketään yleensä puutteelliseen aineelliseen elintasoon, jota mitataan tavallisimmin tulotason, kulutustason tai varallisuuden perusteella. Tällöin köyhyys ilmenee pienituloisuutena ja varattomuutena. Rahan puute kuvaa todellista huono-osaisuutta kuitenkin vain välillisesti. Viime aikoina pienituloisuutta onkin alettu tarkassa kielenkäytössä nimetä ”köyhyysriskiksi”, joka siis ilmentää pienituloisuuden ja elämisen laadun puutteellisuutta kuvaavan huono-osaisuuden toisiinsa liittymisen todennäköisyyttä. Kansallisen köyhyyden ja syrjäytymisen vastaisen toimintaohjelman mukaan köyhyys- ja köyhyysriskikäsitteet tulisi varata vain tuloköyhyyden tutkimukseen, ja puhuttava huono-osaisuudesta tai syrjäytymisestä silloin, kun kyse on laaja-alaisesta ja välittömästä elinolojen, elämäntapojen ja elämisen laadun puutteiden esiintymisestä. (Sosiaali- ja terveysministeriön työryhmäraportteja 2003: 23)

Suomen perustuslaissa (11.6.1999/731) turvataan jokaiselle kansalaiselle oikeus välttämättömään toimeentuloon ja huolenpitoon silloinkin, kun omat tulot eivät siihen riitä tai taloutta kohtaa joku riskitilanne, kuten työttömyys tai lapsen syntymä. Käytännössä tämä tarkoittaa sitä, että kaikilla on oltava joku paikka asua, ruokaa sekä mahdollisuus saada tarpeen vaatiessa sairaanhoitoa tai muuta hoitoa. Tämän mahdollistaa sosiaaliturva eli julkisen sektorin tarjoamat erilaiset palvelut ja tulonsiirrot. Toissijaisena tehtävänä on estää ihmisten eriarvoistuminen. Tosin tämä ei ole viime aikoina toteutunut,

sillä laman jälkeen erityisesti riippuvaisuus sosiaaliturvasta on rajoittanut merkittävästi useiden ihmisten toimeentuloedellytyksiä Suomessa (Ahlqvist & Raijas 2004). Perusturvan taso on laskenut ja perusturvaa saavien tulot ovat jääneet selkeästi jälkeen verrattuna muun väestön tuloihin (Kuivalainen 2010). Ajattelen tämän tutkielman tarjoavan yhden näkökulman siihen, mitä on eläminen perusturvan varassa. Aineistoni antaa äänen paitsi köyhille itselleen, myös ns. maksumiehille, eli veronmaksajille, jotka työnteollaan mahdollistavat tulonsiirrot niille, jotka yhteiskunnassamme eivät ansiotyön kautta pysty saavuttamaan yleisen normin mukaista elintasoa. Toisaalta nettikeskustelut paljastavat sen, että aina ei edes työpaikka turvaa kohtuullista tulotasoa. Maassamme on siis ns. työtätekevä köyhälistö, joka kärsii pätkä- ja osa-aikatöistä johtuen jatkuvasta taloudellisesta epävarmuudesta.

Milka Sauvala on pro gradu-työssään tarkastellut suomalaisen köyhyyden kehystämistä ja sen tuottamia representaatioita Helsingin Sanomien pääkirjoitussivuilla käydyssä köyhyyskeskustelussa vuosina 2001–2005. Tutkimuksen tavoitteena oli selvittää, millaisia suomalaisen köyhyyden representaatioita köyhyyskeskustelussa esiintyi, mitkä jäsennystavat niitä tuottivat ja miten syrjäytymisen ja suomalaisuuden teemat liitettiin köyhyyteen. Köyhyyskeskustelua jäsensi neljä kehystä. Kriisin kehyksessä köyhyys nähtiin hyvinvointivaltion epäonnistumisena ja valtion katsottiin olevan siitä vastuussa. Uhkan kehyksessä köyhyyttä ja syrjäytymistä pidettiin uhkana yhteiskuntajärjestykselle. Lieveilmiön kehyksessä köyhyyteen suhtauduttiin vähätellen ja epäillen. Murroksen kehyksessä köyhyys nähtiin merkinä maailman muuttumisesta ja osin jo hyväksyttävänä asiana. Köyhyyskeskustelu oli ennen kaikkea keskustelua eriarvoisuudesta. Vaikka hyvinvointivaltiota kritisoitiin epäonnistumisesta, kirjoituksissa eli vahva usko hyvinvointivaltion voimaan. Sekä hyvinvointivaltiota että työtä pidettiin tärkeimpinä köyhyyden torjujina. Köyhyys ymmärrettiinkin nimenomaan kansallisena ongelmana. Keskustelu suomalaisesta köyhyydestä oli myös jatkuvaa rajanvetoa. Suomalaisuuden sisällä köyhille ja syrjäytyneille tarjottiin usein 'toisen' roolia. Lisäksi jakoa oli havaittavissa myös köyhien joukossa, jossa esimerkiksi nuoret ja opiskelevat köyhät representoitiin paikoin muita vähempiarvoisina köyhinä, ”pahoina” köyhinä. Näin Helsingin Sanomien pääkirjoitussivut tuottivat osin myös asetelman köyhistä yhteiskunnan marginaalina. (Sauvala 2007.)

3. TOIMEENTULOTUKI VIIMESIJAISENA TOIMEENTULON TURVANA

Suomessa kotitalouksien taloudellisia vaikeuksia kuvaa kasvanut toimeentulotukea saaneiden osuus väestöstä. Toimeentulo-ongelmien taustalla on lisääntynyt työttömyys, alentuneet reaalitytulot, velkaantuminen sekä muun sosiaaliturvan leikkaukset, joiden takia ihmiset ovat enenevässä määrin joutuneet turvautumaan toimeentulotukeen. (Uusitalo 1999, 53.)

Anita Kontukoski on pro gradu –tutkielmassaan selvittänyt, millaisia käsityksiä kansalaisilla on toimeentulotuesta ja sosiaalityöstä. Tutkimusaineisto koostuu kansalaisten Aamulehteen kirjoittamista toimeentulotukea käsittelevistä yleisönosastokirjoituksista. Tutkimuksessa todetaan, että kansalaisten käsitykset toimeentulotuesta ja sosiaalityöstä ovat yleisönosastokirjoitusten perusteella ensisijaisesti kielteisiä. Tutkimuksen aineistoon perustuvia tutkimustuloksia tarkastellaan kolmen pääteeman ympärillä, jotka ovat järjestelmän epäoikeudenmukaisuus, järjestelmän epäinhimillisuus ja sosiaalityöntekijöihin liittyvät kokemukset. Mieliopidekirjoituksissa toimeentulotukijärjestelmää arvostellaan siitä, ettei se kohtele kaikkia kansalaisia tasa-arvoisesti. Asiakkaat kokevat toimeentulotuen laskentatavan mielivaltaiseksi. Toimeentulotuen rahoittamiseen osallistuvat kansalaiset puolestaan kritisoivat järjestelmää siitä, että se mahdollistaa toimeentulotuen väärinkäytön. Järjestelmä koetaan epäinhimilliseksi toimeentulotuen nöyryyttävän hakutavan sekä toimeentulotuen määrän riittämättömyyden vuoksi. Lisäksi asiakkaiden julkinen mustamaalaaminen on kirjoittajien mukaan yleistä. Sosiaalityöntekijöiden koetaan suhtautuvan välinpitämättömästi asiakkaidensa ongelmiin ja antavan asiakkailleen hyödyttömiä neuvoja. Myös sosiaalityöntekijöiden sitoutuneisuus omiin työtehtäviinsä kyseenalaistetaan kirjoituksissa. Yleisönosastokirjoituksissa toimeentulotukijärjestelmän ja sosiaalityön saama kannatus on heikkoa sekä asiakkaiden että muiden kansalaisten keskuudessa. Kirjoittajat toivovat järjestelmän uudistamista ja parannuskeinoiksi he ehdottavat esimerkiksi toimeentulotukeen nähden ensisijaisten sosiaaliturvaetuuksien tason nostamista ja kansalaispalkan käyttöönottamista. (Kontukoski 2005.)

Kansalaiskeskustelua seurattaessa huomaa pian, että puhuttaessa sosiaalietuuksista ei välttämättä aina osata erotella eri tukityyppejä, niiden perusteita ja myöntäjätahoja. Ansiotyön piirin ulkopuolella

elävistä puhutaan kevyesti ”yhteiskunnan eläteinä” erittelemättä, tarkoitetaanko esimerkiksi työttömiä, turvapaikanhakijoita tai kokonaan tulottomia henkilöitä. Tästä syystä on mielestäni vaikea saada täsmällistä otetta nimenomaan toimeentulotukeen liittyviin käsityksiin yleisen ”tukikeskustelun” seassa. Toimeentulotukityötä tehdessäni olen havainnut, että edes tuen hakijoilla itsellään ei välttämättä ole selkeää käsitystä siitä, mitä asioita hoitaa sosiaalitoimi, mitä taas esimerkiksi Kela tai työvoimatoimisto. Seuraavassa selvennän muutamia tutkimukseni kannalta olennaisia käsitteitä ja faktoja toimeentulotukeen liittyen.

3.1. Toimeentulotuki ja tarveharkinta

Sosiaaliturvajärjestelmä pyrkii toteuttamaan Suomen perustuslaissa turvattua jokaisen yksilön oikeutta toimeentuloon ja huolenpitoon. Puhutaan ensisijaisesta ja viimesijaisesta toimeentuloturvasta. Ensisijaiset etuudet tarkoittavat esimerkiksi työttömyyden, vanhuuden tai lapsen syntymän tuottaman toimeentulon vajeen kompensoimista. Viimesijaisia, tarveharkintaan perustuvia tukimuotoja ovat pääasiassa toimeentulotuki, yleinen asumistuki ja työmarkkinatuki. (Grönlund ym. 2006, 63.) Toimeentulotukimenot ovat kunnille merkittävä menoerä. Kuntatalouden kiristyessä ovat myös toimeentulotuen myöntämiskäytännöt monin paikoin kiristyneet. (Julkunen 2001, 187.) Haapola (2001, 89) toteaa, että toimeentulotukea leikkaamalla saadaan ehkä leikattua asiakasmäärää, muttei köyhyyttä.

Tuorin (2004, 137) mukaan on tyypillistä, että sosiaalilautakunta tai vastaava sosiaalihuollon kunnallinen toimielin on vahvistanut viranhaltijoille soveltamisohjeita asioista, jotka johtosäännöllä on siirretty heidän ratkaistaviksi, esimerkiksi toimeentulotuesta. Kunnallishallinnossa sosiaalihuollon monijäsenisellä toimielimellä on esimiesasemaan perustuvaa ohjausvaltaa, jonka nojalla toimielimen on mahdollista antaa viranhaltijoita velvoittavia normeja päätöksenteossa noudatettavasta menettelystä. Kyseiset normit eivät saa olla ristiriidassa lakien ja asetusten kanssa, eikä sellaisille etuuksille, jotka ovat lailla taattuja subjektiivisia oikeuksia, kuten toimeentulotuki, voida asettaa soveltamisohjeilla etuuden saamista rajoittavia, lakiin perustumattomia ehtoja. (Emt., 137–138.) Tuori (mt., 138) toteaa, ettei soveltamisohjeilla voida yleisesti määrätä, että jotkut, tietentyypiset menot olisivat aina tuen ulkopuolella. Myös korkeimman hallinto-oikeuden kanta on ollut, ettei kunta voi sitoa yleisillä normeilla etuuden tasoa, mikäli laki edellyttää tapauskohtaista tarveharkintaa, kuten esimerkiksi

toimeentulotuessa. Kunnalliset ohjeet voivat koskea myös lain väljien säännösten tulkintaa. Tulkintaohjeitakaan ei voi pitää poikkeuksetta noudatettavina ohjeina tapauskohtaisen tarvearvioinnin vuoksi. Selvä rajanveto tulkinnan ja uusien rajoitusten asettamisen välillä voi olla käytännössä hankalaa. (Emt., 139.)

Soveltamisohjeisiin liittyy sekä hyviä että huonoja puolia. Vastustaviin perusteisiin kuuluu tarveperiaate, jossa etuuksia tulisi myöntää ensisijaisesti tapauskohtaisen tarpeen mukaan. Tämä on keskeinen oikeusperiaate, joka tulee ottaa huomioon etuuspäätöksiä tehdessä. Toisaalta soveltamisohjeiden antamista taas puoltaa kuntalaisten yhdenvertaisuus, johon voidaan pyrkiä noudattamalla yhtenäistä ratkaisulinjaa samankaltaisissa tapauksissa. Kääntöpuolena voi tosin olla eriarvoisuuden lisääntyminen eri kuntien välillä, jos tuen taso ja myöntämisperusteet vaihtelevat kuntien kesken. (Emt., 139–140.) Tuori (emt., 140) esittää, että kunnallisten viranhaltijoiden on lähtökohtaisesti noudatettava soveltamisohjeita yksilöllisissä päätöksissään, elleivät annetut ohjeet ole selkeästi ristiriidassa etuutta koskevan lainsäädännön kanssa. Tämän hän perustaa suomalaisen hallinto-oikeuden kantaan, jonka mukaan virkamiehillä ja viranomaisilla on velvollisuus noudattaa heitä hierarkkisesti ylempien virkamiesten ja viranomaisten määräyksiä, elleivät ne ole sisällöltään lainvastaisia. Soveltamisohjeet ovat Tuorin (emt., 140) mukaan useimmiten tärkein viranhaltijoiden päätöksentekoa ohjaava tekijä, sillä sosiaalisista etuuksista, kuten toimeentulosta, annetut lait ja muut säännökset on muotoiltu väljiksi juuri tarveharkinnan vuoksi. Samanlaisia ajatuksia on esittänyt myös Karjalainen (2004, 146).

Tuori (2004, 136) nimeää myös sosiaali- ja terveysministeriön ohjeet ja oppaat keskeisiksi vaikuttajiksi kunnallisessa päätöksenteossa, vaikka ministeriöllä ei varsinaista toimivaltaa sitovaan normiohjaukseen olekaan. Sosiaali- ja terveysministeriön oppaiden tärkeys on todettu myös muun muassa Koskiahteen ja Mieskolaisen (2003, 3) selvityksessä. Myös oma työkokemukseni on osoittanut, että sosiaali- ja terveysministeriön opas (Toimeentulotuki, 2007) on aktiivisessa käytössä erityisesti silloin, kun kunnalta puuttuu omat toimeentulotukilain soveltamisohjeet tai ohjeet ovat puutteelliset.

Huhtanen (1994) on tutkinut väitöskirjassaan toimeentulotuen myöntämistä ja siihen liittyvää perustelukäytäntöä sekä sitä oikeusopillista ajattelua, joka ilmenee päätösten ratkaisukäytännöissä. Johtopäätöksensä Huhtanen esittää, että etenkin sosiaalilautakuntien osalta tärkeimmiksi

päätöspäätösteiksi toimeentulotukea myönnettäessä ovat nousseet sosiaalilautakunnan hyväksymät yksityiskohtaiset tulkintaohjeet toimeentulotukea koskevan lainsäädännön sijaan (Huhtanen 1994, 327–328). Karjalainen (2004, 146) on myös huomannut, että paikalliset ohjeet, mutta myös yhdenmukaistavat ja vakiinnuttavat käytännöt, ovat tärkeitä sosiaalityöntekijöille heidän päättäessään toimeentulotuen tapauskohtaisesta harkinnasta. Karjalaisen (mt. 129) mukaan soveltamisohjeiden kautta saadaan hyvin tietoa myös kuntien toimeentulotukikäytännöistä ja niiden vaihtelusta.

3.2. Entistä useampi suomalainen saa toimeentulotukea

Perustuslaki ei määrittele riittävän tai kohtuullisen toimeentulon tasoa eli tarkkoja euromääriä toimeentulotuella, peruspäivä- tai opintorahalle, asumistuella ynnä muille sosiaalisille etuuksille, joten tämä määrittely tehdään muualla. Esimerkiksi toimeentulotuen perusosan suuruus määritellään sosiaali- ja terveysministeriössä . Vuonna 2011 yksin asuvalle toimeentulotuen perusosa on 419,11 euroa. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2010.) Toimeentulotuen tason määrittelyä varten tehtyjen selvitysten mukaan tuen tulisi olla sen suuruinen, että se mahdollistaa sosiaalisesti hyväksyttävän, lähellä valtaväestön keskimääräistä elintasoja olevan elämän. Tätäkään määrittelyä ei ole helppo toteuttaa käytännössä, sillä keskimääräinen elintaso muuttuu ajassa: yhteiskunnan keskimääräisen elintason noustessa muuttuu käsitys niiden hyödykkeiden määrästä ja laadusta, jotka katsotaan kuuluvan kaikille. (Moisio 2009.)

Toimeentulotukiasiakkuus ei ole Suomessa enää marginaalinen ilmiö, vaan arkipäivää. Pitkäkestoinen toimeentulotuen asiakkuus on merkki vakavista toimeentulotuen vaikeuksista. Yhteiskunnassamme köyhyys paikantuu nimenomaan viimesijaisen perusturvan varassa eläviin. (Grönlund & Hiilamo & Juntunen 2006, 54.) Köyhyyttä voidaan tarkastella monen eri muuttujan valossa, mutta näkökulmasta riippumatta päädytään toteamaan, että köyhyys on lisääntynyt. Köyhyys ei merkitse vain pieniä tuloja, vaan erilaiset huono-osaisuutta aiheuttavat tekijät kasaantuvat (Raunio 2009, 270).

Toimeentulotukea saavien kotitalouksien ja henkilöiden määrä kääntyi vuonna 2009 kasvuun. Toimeentulotukea myönnettiin tuolloin yhteensä 238 755 kotitaloudelle ja 377 688 henkilölle. Tämä tarkoittaa sitä, että maamme väestöstä 7,1 prosenttia sai toimeentulotukea. Edellisvuodesta sekä

toimeentulotukea saavien kotitalouksien että henkilöiden määrä lisääntyi noin 11 prosenttia. Toimeentulotuen asiakkaiden määrän kasvu heijastaa työttömyyden kehitystä vuosina 2008–2009 Suomen talouden kohdatessa taloudellisen taantuman. Taantuma on iskenyt erityisesti nuoriin 18–29-vuotiaisiin aikuisiin, joiden määrä toimeentulotuen asiakaskunnassa lisääntyi edellisvuoteen verrattuna 20 prosenttia ja uusien asiakkaiden osalta yli 40 prosenttia. (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2011.)

Toimeentulotuen bruttomenot ovat lisääntyneet vuodesta 2005 lähtien. Vuonna 2009 toimeentulotuen menot olivat 615 miljoonaa euroa, missä oli lisäystä edelliseltä vuodelta 17 prosenttia. Vuodesta 2005 lähtien toimeentulotuen menot ovat lisääntyneet reaalisesti 30 prosenttia. Kehitys kertoo siitä, että toimeentulotuki on muodostunut saajilleen yhä pitkäaikaisemmaksi tukimuodoksi. (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2011.) Viiveellä ilmestyviä virallisia tilastotietoja nopeampi uutismedia välittää viestiä, että vuodesta 2009 nykyhetkeen toimeentulotuen asiakasmäärien kasvu on jatkunut voimakkaana. Monilla paikkakunnilla toimeentulotukihakemusten käsittely on ruuhkautunut siinä määrin, että laissa määritelty seitsemän arkipäivän käsittelyaika venyy jopa kaksinkertaiseksi (esim. Aamulehti 2010).

4. TEOREETTISENA LÄHTÖKOHTANA SOSIAALINEN KONSTRUKTIONISMI

Tutkimukseni teoreettinen viitekehys on sosiaalinen konstruktionismi, johon käyttämäni tutkimusmenetelmä diskurssianalyysi teoreettis-metodologisesti pohjautuu. Mielestäni aineistooni soveltuu tällainen väljä teoreettinen kehys, joka jättää tilaa kielellisen aineiston merkityksille. Alustan sosiaalisen konstruktionismin tarkastelun alan klassikkoon, Bergerin ja Luckmannin teokseen *Todellisuuden sosiaalinen rakentuminen* (1966, 1994). Tiivistettynä sen perusajatus on, että sosiaalinen konstruktionismi käsittää todellisuuden sosiaalisesti rakentuneena. Tämä tarkoittaa sitä, että ihmiset paitsi tulkitsevat jokapäiväistä elämää, myös tuottavat sen ajattelullaan ja toiminnallaan (Berger & Luckman 1994, 29-30). Todellisuus jäsentyy sekä ajallisesti että tilallisesti. Todellisuutta luonnehtii myös intersubjektivisuus eli se, että ihmiset rakentavat yhteiskunnan ja sen järjestyksen yhdessä. Rakentuminen voidaan nähdä yhdistelmänä subjektiivisuutta ja objektiivisuutta. Berger ja Luckman katsovat yhteiskunnan muodostuvan ulkoistamisen, objektivaation ja sisäistämisen dialektisessa prosessissa. (Emt., 147.) Yhteiskunnallista järjestystä ei siis voi johtaa esimerkiksi mistään biologisista seikoista eikä sitä voida ”palauttaa luontoon”. Kun yhteiskunnan tuottamisen mekanismit rutinoituvat, syntyy instituutioita. Bergerin ja Luckmannin ajattelussa instituutioitumisen tarkastelu on keskeinen kysymys. Kyse on tottumuksesta; sosiaalinen todellisuus ylläpitää itseänsä säilyttämällä itsensä rutiineihin. Tämä on instituutioitumisen olemus. (Emt., 168.)

Olenainen osa todellisuuden sosiaalista rakentumista on kieli. Kieli on oikeastaan intersubjektivisuuden korvaamattomin osa: se mahdollistaa kommunikoinnin ja yhdistää (samaa kieltä puhuvat) ihmiset. Kielen tehtävä on merkitysjärjestelmän jäsentäminen nimiksi ja sanoiksi. Kieli on sosiaalisesti jaetuista merkityksistä ja kokemuksista muodostunut järjestelmä. Se antaa välineen rakentaa ja artikuloida todellisuutta. Sosiaalistumisprosessissa yksilö omaksuu ja ryhtyy käyttämään kieltä, jotta voisi kokea sosiaalisen todellisuuden mielekkäänä. Kielen avulla ihminen ikään kuin ottaa haltuunsa sen maailman, jossa toiset jo elävät. (Emt., 32-33, 83.)

Bergerin ja Luckmannin mukaan tärkein todellisuutta ylläpitävä mekanismi on keskustelu. Se ylläpitää, muuntaa ja rakentaa jatkuvasti yksilön subjektiivista identiteettiä. Kieli sekä toteaa että toteuttaa vallitsevia kulttuurisia käytäntöjä. (Emt., 172.)

Bergerin ja Luckmannin sosiaalisen konstruktionismin teoria on sittemmin saanut monenlaisia sävyjä ja yksilön suhteesta sosiaaliseen todellisuuteen on kehitetty monenlaisia teorioita. Michael Lynch toteaa, että monilta tieteenaloilta tulevia konstruktionisteja yhdistää vain eräänlainen sateenvarjokäsitys, ei mikään yhtenäinen teoria tai metodi. Konstruktionismin määritelmä on väljä ja jatkuvassa liikkeessä. (Lynch 1998, 24.) Tämä voi olla myös konstruktionismin vahvuus, sillä monet ns. uudet tieteenalat kuten nais- ja kulttuurintutkimus ovat ammentaneet konstruktionismin väljästä viitekehyksestä (Gergen 1998, 33). Vastapainona positivistiselle ja empiiriselle realismille konstruktionismissa on pitkälti kyse kokonaisten sosiaalisten kategorioiden, kuten sukupuoli, yhteiskuntaluokka tai köyhyys, uudelleen ajattelusta. Konstruktionismin voima on mahdollisuudessa, että asiat voisivat olla toisinkin. Siinä mielessä konstruktionismiin liittyy aina jossain määrin myös poliittisuus ja yhteiskunnallinen kriittisyys. (Burr 1998, 13-15.) Toisaalta viitekehyksen väljyydessä ja uudelleen ajattelun mahdollisuudessa piilevät konstruktionismin karikatit; on mahdollista, että uudistavan ajattelun sijaan tutkijat vain monimutkaistavat ja hämmentävät olemassaolevia sosiaalisia kategorioita tarjoamatta tilalle mitään eikä esimerkiksi köyhiä voi enää kutsua köyhiksi (emt., 16).

Omanikin pro gradu –tutkielmani työote on viitekehyksestään ja näkökulmastaan johtuen väistämättä kriittinen. Sosiaalisen konstruktionismin mukaisesti näen aineistoni viestit kontekstissaan eli suomalaisessa yhteiskunnassa, jota kirjoittajat sekä tuottavat että ovat itse sen tuottamia. Samalla on pidettävä mielessä, että olen itse osa samaa yhteiskuntaa, en ulkopuolinen tutkija.

4.1. Kieli sosiaalisena toimintana

Kieli ei ole pelkkä viestinnän apuväline, vaan se on erottamattomasti yhteydessä kaikkiin kognitivisiin toimintoihimme (ks. Potter & Wetherell 1987, 9). Eskola ja Suoranta (1998, 195) toteavat, että kieltä voidaan pitää joko todellisuuden kuvana tai sen rakentamisena. Diskurssianalyysi metodologisena lähestymistapana voi nojata näistä jompaankumpaan tai kumpaankin. Tässä tutkielmassa oletan kielen kertovan jotain todellisuudesta, mutta toisaalta näen sen myös todellisuutta rakentavana.

Konstruktionistisen ajattelun mukaan kielellä ja sen merkityksillä on toiminnallinen luonne. Asioiden saamat merkitykset siis luovat myös toimintaa. Esimerkkinä kielen toiminnallisesta luonteesta Burr

(1995, 2-5) käyttää alkoholismiin liitettyjä käsityksiä. Aiemmin alkoholismi nähtiin yksilön omana syynä ja heikkouden merkinä. Nykyään alkoholismia pidetään hoitoa vaativana psyykkisenä sairautena, jonka syyt voivat olla moninaiset. Kielen toiminnallisuus siis ilmenee vuorovaikutuksessa monien yhteiskunnan toimijoiden kanssa. Kieli on yhteiskunnallisesti muovautunut, mutta se myös vaikuttaa yhteiskunnallisesti (Fairclough 1997, 75-76).

Tämän tutkielman kohteena on kirjoitettu kieli, joka voidaan määritellä niin sanotuksi toisen asteen merkkijärjestelmäksi. Ensimmäisen asteen järjestelmä on äänteiden järjestelmä, kirjoitetun kielen perusta. (Berger & Luckmann 1966/2002, 49-50.) Puhutussa kielessä pystytään viestimään sanojen lisäksi myös ei-sanallisesti, kuten elein, ilmein ja äänenpainoin. Kasvokkain tapahtuva viestintä mahdollistaa myös välittömän vuorovaikutuksen ja palautteen antamisen. Tässä mielessä kirjoitettu kieli on rajoittuneempaa kuin puhuttu. Kirjoittaja viestii tietyin sovituin merkein, mutta lukija lataa siihen omat merkityksensä. Kirjoittajan ja lukijan tuottamat merkitykset eivät siis välttämättä kohtaa toisiaan. Kirjoitetun tekstin tulkintaan ja merkityksen antoon vaikuttavat ilmaisut, joilla saattaa olla eri merkitys lukijalle ja kirjoittajalle. Tulkintaan vaikuttaa myös viestin konteksti; tilanne, asiayhteys, mielentila, motiivi. (Karvonen 1999, 56-58.) Kun aineistona on internetin keskustelupalstalle lähetetyt viestit, on erityisen tärkeää pitää mielessä, että meillä ei voi olla mitään varmuutta viestin kontekstista. Esimerkiksi kirjoittajan motiivi ja viestin syntymiseen johtanut mielentila jäävät meille arvoitukseksi, samoin se, onko kirjoittajalla esimerkiksi samaa faktatietoa sosiaalituista kuin meillä lukijoina.

5. DISKURSSIANALYYSI

Valitessani tutkimusongelmaani ja aineistoani parhaiten palvelevaa tutkimusmenetelmää, puntaroin sisällönanalyysin ja diskurssianalyysin välillä. Molemmat menetelmät soveltuvat kirjoitetun tekstiaineiston analysoimiseen. Diskurssianalyysissa tutkitaan, *miten* merkityksiä tekstissä tuotetaan. Sisällönanalyysi taas etsii näitä merkityksiä. (Tuomi & Sarajärvi 2003, 106.) Päädyin diskurssianalyysin kannalle, koska kiinnostukseni kohdistuu nimenomaan siihen, miten köyhyyteen liittyviä merkityksiä viesteissä ilmaistaan.

5.1. Menetelmän lähtökohdat

Perusolettamukseni tutkimustyöhön ryhtyessäni on se, että kieli ei pelkästään kuvaa todellisuutta, vaan sen avulla merkityksellistetään, rakennetaan, järjestetään ja uusinnetaan sosiaalista todellisuutta (Jokinen, Juhila & Suoninen 1993, 18-20).

Erilaiset tekstin tai puheen analysoimiseen liittyvät tutkimusmenetelmät sekoittuvat helposti toisiinsa, mikä on usein jopa tarkoituksenmukaista monisyisiä tutkimusaiheita analysoitaessa. Lähtökohtaisesti tutkijan on kuitenkin syytä olla tarkkana ja tiedostaa, mitä metodologia ja miksi kulloinkin käyttää. Jouni Tuomi ja Anneli Sarajärvi (2003, 105-106) ymmärtävät tekstianalyysin yläkäsitteenä, jonka muotoja ovat esimerkiksi *historiallinen analyysi*, *sisällönanalyysi* ja *diskurssianalyysi*. Näistä historiallinen analyysi pyrkii antamaan mahdollisimman totuudenmukaisen kokonaiskuvan menneisyydestä. Sisällönanalyysissa ja diskurssianalyysissa sen sijaan keskitytään totuuden etsimisen sijasta inhimillisiin merkityksiin. Näiden kahden ero on siinä, että sisällönanalyysi etsii näitä merkityksiä ja diskurssianalyysissa tutkitaan, miten näitä merkityksiä tuotetaan. (Tuomi & Sarajärvi 2003, 105-106.) Omassa tutkimuksessani ei ole helppoa eikä edes välttämätöntä pitää näitä kahta viimeksi mainittua analyysimenetelmää tiukasti erillään. Lähtökohtaisesti pyrin pitäytymään diskurssianalyysissa, koska olen kiinnostunut erityisesti köyhyyspuheelle ominaisista ilmauksista eli siitä, miten köyhyyttä – joko omaa tai toisen - representoidaan. Lienee kuitenkin väistämätöntä, että monikerroksista kieltä analysoitaessa mikä- ja miten -kysymykset kietoutuvat toisiinsa.

Diskurssianalyysiin ei mielestäni kannata suhtautua niinkään tarkkarajaisena tutkimusmenetelmänä, vaan pikemminkin se voidaan ymmärtää viitekehyksenä. Oletuksena on, että kieli ei pelkisty vain todellisuuden kuvaamisen välineeksi, vaan sen muokkaajaksi (Jokinen ym. 1993, 20). Todellisuus käsitetään sellaisena, että siihen ei ole suoraa pääsyä. Tulkitsemisen ja ymmärtämisen prosesseissa todellisuus rakentuu sosiaalisessa vuorovaikutuksessa. Totuudenmukaisuus on toissijainen asia, koska siitä riippumatta kieli rakentaa aina sosiaalista todellisuutta. (Eskola 1991, 422.) Jos ajattelen vaikkapa sosiaalityöntekijän ja asiakkaan välistä kohtaamista, vaatisi ”totuuden” löytyminen jokaisen sanan ja eleen tarkkaa havainnointia. Yhtenä tutkimussuuntauksena tämäkin voisi olla mielekästä, mutta olennaisinta on mielestäni osapuolten tulkinta tapahtuneesta ja tämän pukeminen sanoiksi.

5.2. Diskurssi

Diskurssianalyysissa keskeisiä käsitteitä ovat esimerkiksi *merkityssysteemi*, *diskurssi* ja *tulkintarepertuaari*. Merkityssysteemi voidaan ymmärtää yläkäsitteeksi, joka kattaa kaksi jälkimmäistä. (Suoninen 1997, 18.) Jokinen ym. (1993, 27) määrittelevät nämä ”*verrattain eheiksi säännönmukaisten merkityssuhteiden systeemeiksi, jotka rakentuvat sosiaalisissa käytännöissä ja samalla rakentavat sosiaalista todellisuutta*”. Ne ovat siis käsitteinä läheistä sukua, mutta omassa tutkimuksessani käytän diskurssin käsitettä, koska Jokisen ym. mukaan se on sopiva ilmiöiden valtasuhteita tai institutionaalisia sosiaalisia käytäntöjä tarkastelevissa tutkimuksissa. Tutkimusaiheena köyhyyspuheeseen liittyvät käsitykset ja ilmaukset pitävät nähdäkseni sisällään nämä molemmat mainitut ulottuvuudet. Köyhyyteen liittyvien merkitysten määrittely on jo sinällään liitoksessa yhteiskunnallisiin valtasuhteisiin, kansalaisuuden arvottamiseen. Sosiaalityön toimintakenttä taas voidaan nähdä paitsi byrokraattisena järjestelmänä, myös sosiaalisena instituutioon, jolle annetaan tilanteesta riippuen hyvinkin erilaisia tulkintoja ja merkityksiä. Olennaista on, että diskurssia ei pelkistetä kielen muotoseikoiksi, rakenteeksi tai kieliopiksi, vaan diskurssi käsitetään kommunikatiivisena tilanteena, siis puhe itsessään on vuorovaikutusta (Hoikkala 1990, 142).

5.3. Identiteetti ja subjektipositio

Stuart Hallin (1999, 23, 39) mukaan subjektilla ei ole kiinteää, olemuksellista tai pysyvää identiteettiä, vaan identiteetti on aina prosessissa ja muodostuu kaiken aikaa minän ja yhteiskunnan vuorovaikutuksessa. ”*Subjektilla on yhä sisäinen ydin, joka on ’tosi minä’, mutta se muotoutuu ja muokkautuu jatkuvassa dialogissa ’ulkopuolella’ olevien kulttuuristen maailmojen ja niiden tarjoamien identiteettien kanssa*” (emt., 22). Diskurssianalyttisessä tutkimuksessa pureudutaan minän olemuksen sijasta minän rakentamisen ja rakentumisen prosesseihin.

Identiteetit rakentuvat diskurssien sisällä ja niitä on tarkasteltava tietyssä historiallisessa ja institutionaalisessa paikassa. Diskursseissa on identiteetin kannalta kysymys siitä, keitä meistä voi tulla, kuinka meidät on esitetty ja mikä kaikki vaikuttaa siihen, kuinka mahdollisesti esitämme itsemme. Identiteetit ovat pisteitä, joissa kiinnitymme tilapäisesti niihin subjektipositioihin, joita diskursiiviset käytänteet meille rakentavat. (Emt., 250, 253.) Jokinen ym. (1993, 38-39) määrittelevät identiteetin koostuvan niistä ominaisuuksista, toiminnoista, oikeuksista ja velvollisuuksista, joita toimija olettaa itselleen tai muut olettavat hänelle.

Subjektiposition käsite voidaan nähdä eräänä identiteetin rinnakkaiskäsitteenä, joka sopii erityisesti tilanteisiin, joissa analysoidaan toiminnan mahdollisuuksia ja rajoituksia. Toisaalta subjektipositioita käytetään myös saman toimijan aseman vaihtelujen kuvaamisessa. Subjektipositiot eivät ole tiettyjä olemassa olevia paikkoja, joihin yksilöt asettuvat, vaan positiot tuotetaan aina tietyissä sosiaalisissa käytännöissä. Etenkin valtasuhteita käsittelevässä tutkimuksessa käytetään subjektiposition käsitettä esimerkiksi *identiteetin* tai *diskurssinkäyttäjän* sijaan. (Jokinen ym. 1993, 39-40.) Subjektiposition käsitteeseen liittyy usein hierarkisuus eli se, millaisia paikkoja yksilölle tai ryhmälle diskurssissa määritellään. Erottavana kysymyksenä identiteetin ja subjektiposition välillä on: kuka määrittelee ja ketä? Tilanteisiin, joissa muut kuin henkilö tai ryhmä itse toimivat määrittelijöinä, sopii subjektiposition käsite.

Oman aineistoni kannalta kysymys käsitteiden *identiteetti* ja *subjektipositio* käytöstä on haastava. Internetin keskustelupalsta on avoin yhtä lailla köyhyydessä joka päivä kamppaileville kuin sellaisillekin henkilöille, joilla ei ole mitään omakohtaista kosketusta aiheeseen. Useimmiten viestin

sisältö kuitenkin vastaa siihen kysymykseen, millä kompetenssilla kirjoittaja näkemyksensä julkilausuu. Monista viesteistä voi olettaa jotakin kirjoittajan omasta asemasta, mutta toki kriittisen tutkijan on pidettävä mielessä, että ellei kirjoittaja eksplisiittisesti ilmaise asemaansa aiheeseen nähden, voi oletus johtaa harhaan. Tutkijana pyrin joka tapauksessa erittelemään, rakentaako toimeentulotuen asiakas itse viestissään omaa *identiteettiään* vai määritteleekö siinä joku ulkopuolinen hänen *subjektiposiotaan*. Analyysin tuloksia esitellessäni tulen siis käyttämään määrittelijästä riippuen sekä termiä identiteetti että subjektipositio.

6. TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN

Määriteltyäni tutkimuskysymyksen keräsin aineiston Suomi24-sivustolta, Köyhyys-kategorian alla käytävästä keskustelusta. Analysoin laajaa aineistoa diskurssianalyysin keinoin. Tässä luvussa pohdin lisäksi, mitä erityispiirteitä liittyy nettikeskustelun käyttämiseen tutkimusaineistona ja miten diskurssianalyysi palvelee tutkimukseni päämäärää.

6.1. Tutkimuskysymys

Tutkielmassani pyrin vastaamaan kysymykseen

Miten ja millaisin ilmauksin köyhyydestä Suomi24:n nettikeskustelupalstalla puhutaan ja millaisia köyhyydelle annettuja merkityksiä ilmaukset välittävät?

Uskon sosiaalisen konstruktionismin keskeiseen ajatukseen siitä, että kieli paitsi heijastaa, myös rakentaa sosiaalista todellisuuttamme. Medialla, myös internetillä, on merkittävä rooli arvojen ja asenteiden välittäjänä. Sieltä hankitaan ja omaksutaan tietoa erityisesti sellaisista aiheista, joista ihmisillä ei ole henkilökohtaista kokemusta. Käsitukseen esimerkiksi toimeentulotuen asiakkuudesta vaikuttaa paljon se, miten aiheesta julkisesti puhutaan. Yhteiskunnalliset, kulttuuriset ja historialliset tekijät luovat keskustelulle kontekstin, jota vasten niitä tulee tarkastella. Viestien analyysi edellyttää jonkin verran aineiston ulkopuolista tietoa sosiaalityön toimintatavoista ja termeistä. Muutoin tämänkaltainen aineistolähtöinen kvalitatiivinen tutkimus keskittyy tarkasteltavaan tekstiin. Otos on rajattu ja tutkimusote eklektinen, joten aineistosta tehtyjä havaintoja ei voi eikä ole tarkoituskaan yleistää. Ymmärrän myös tutkijan ja tutkimuskohteen välisen suhteen konstruktionistiseksi. Tutkijana tavoitteeni on selvittää, miten sosiaalinen todellisuus ja köyhyyteen liitetyt merkitykset rakentuvat, mutta kuvatessani todellisuutta, samanaikaisesti myös luon ja muovaan sitä. Tutkielmani on siis itsessään yhdenlainen sosiaalinen käytäntö, joka omalta osaltaan on rakentamassa todellisuutta. (Jokinen 1999, 38-41.) Tämä tutkimuksen konstruktionistinen luonne voi ilmetä tutkittaessa ihmisryhmiä. Samalla, kun tutkitaan köyhyyttä, sille luodaan yhdenlaista määritelmää ja köyhän identiteettiä sekä muiden hänelle tarjoamaa subjektipositiota. Aina nämä muodostuvat asemat eivät ole tutkimuskohteen edun mukaisia. Tämä aiheuttaa myös tutkimuseettisiä ongelmia. Tutkijalla on vastuu

siitä, millaista kuvaa hän tutkimuskohteestaan luo. (Burr 1998, 17.) Oman aineistoni kohdalla ajattelen kuitenkin niin, että koska sitä ei ole tuotettu pyynnöstäni eikä tutkimuksen tarpeisiin, se on joka tapauksessa olemassa ja luomassa kuvaa suomalaisesta köyhyydestä. Tutkielmani toki saattaa tuoda viestit sellaistenkin henkilöiden luettavaksi, jotka eivät muutoin niihin törmäisi. En kuitenkaan pidä nettikeskusteluja eettisesti arveluttavana aineistona, koska keskustelijoiden anonymiteetti on taattu. Aineisto kertoo enemmän yleisestä yhteiskunnallisesta suhtautumisesta köyhyyteen kuin yksittäisten kirjoittajien yksilöllisistä elämäntilanteista.

6.2. Nettikeskustelut tutkimusaineistona

Internet on monisuuntainen viestinnän väline. Se voidaan ymmärtää julkisena ja avoimena tilana, jossa on sosiaalista toimintaa ja yksilöt luovat sen kautta identiteettiään. Internet voidaan rinnastaa myös kaupunkiin, jossa tehdään ostoksia, asioidaan viranomaisten kanssa, tavataan muita ihmisiä, pelataan pelejä ja aiheutetaan häiriötä. (Aula, Matikainen & Villi 2006, 10; Matikainen 2006, 113.) Tietokonevälitteisestä viestinnästä puhuttaessa tarkoitetaan ihmisten keskinäistä vuorovaikutusta, jonka välineenä on tietotekniikka (Herring 1996, 1). Vaikka puhutaan globaalista internetistä, on hyvä muistaa, että suuri osa maapallon väestöstä ei ole koskaan koskenut tietokoneeseen. Internet on Euroopan, Pohjois-Amerikan ja Itä-Aasian media. Sen levinneisyys noudattelee yleisen hyvinvoinnin ja koulutuksen epätasaista jakaantumista. (Aula ym. 2006, 19.)

Internetaineiston käyttämisellä on omat etunsa ja ongelmansa. Ensinnäkin tutkimuksen tekeminen on helppoa, koska sitä voi tehdä kotona oman tietokoneen ääressä milloin tahansa. Tutkijan ja tutkittavien ei tarvitse jakaa samaa ajan ja paikan kehystä. Tutkimusaineisto on helppo tallentaa kokonaisuudessaan ja siihen voi palata myöhemmin. Näin tutkimus voi olla vähemmän valikoivaa kuin joissakin tapauksissa perinteisellä kentällä, jossa tutkijan on mahdotonta kirjata ylös kaikkea mitä tapahtuu. (Hine 2000, 23.) Internetaineistoa käyttämällä tutkija säästää ajassa ja kustannuksissa. Aineiston käsitteleminen on myös helppoa, koska se on jo valmiiksi litteroidussa muodossa. Tekstissä on suoraan vangittuna informantin ajatukset eikä se ole tutkijan tekemä tiivistelmä siitä, mitä informantti on sanonut tai tehnyt, kuten kenttämuistiinpanot saattavat olla. (Mann & Stewart 2000, 20, 22.)

Internetaineiston käytöllä on kuitenkin ongelmansa, joita ei voi sivuuttaa. Internetissä ei voi tietää keitä sen käyttäjät ovat (Hine 2000, 37). Anonyymiys mahdollistaa sen, että internetissä voi kuka tahansa olla mitä tahansa. Anonyymiys voi laskea kynnyksiä osallistua keskusteluihin, joihin ei välttämättä reaali maailmassa uskaltaisi ryhtyä. Sen turvin voi olla tarkoituksellisen epärehellinen tai yhtä lailla liiankin rehellinen ja avoin. (Kuula 2006, 185.) Tämä asettaa kyseenalaiseksi sen, onko tällainen aineisto autenttista, koska tutkija ei voi vahvistaa sitä (Hine 2000, 49.) Tämän ongelman olen ratkaissut siten, että tutkin keskustelua omana ympäristönään. En yritä löytää totuutta, vaan tutkin sitä, mitä juuri kyseisessä keskustelussa sanotaan. Aineistoa lukiessa ja tulkitessa yritän pitää mielessä erityisesti sen, että vaikka tavoitteeni on saada kuuluville tavallisen kansalaisen ääni ja näkemykset köyhyydestä, edustavat internetin keskustelupalstalle kirjoittavat henkilöt vain hyvin rajattua osaa kaikista kansalaisista. Nettikirjoittelu ei siis edusta kattavasti mitään yleistä mielipidettä, sillä suurin osa kansalaisista ei nettikeskusteluihin osallistu. Kaikista syrjäytyneimmillä ja huono-osaisimmilla ei todennäköisesti ole edes taitoa, mahdollisuutta tai motivaatiota internetin käyttöön ylipäänsä. Toisaalta esimerkiksi joitain äärimmäisiä näkemyksiä edustavat henkilöt saattavat muodostaa omia yhteisöjään ja keskustelupalstojaan. Tämän tutkimuksen aineistoon liittyvänä heikkoutena voidaankin pitää sitä, että tutkimusaineiston analyysi tuottaa vain yhden ryhmän, eli Suomi24-nettikeskusteluun osallistuvien, näkemyksiä köyhyydestä.

Internet on ollut ja on osin edelleenkin harmaata aluetta tutkimusetiikan kuin lainsäädännön soveltamisenkin näkökulmasta, vaikka henkilötietolaki sinänsä on välineneutraali. Täsmällisten normien antaminen ei ole mahdollista, koska internet ei muodosta asiasisällöltään ja käyttötarkoituksiltaan yhtenäistä kokonaisuutta. Tutkimuksessaan internetiä käyttävä tutkija tekee ja perustelee eettiset ratkaisunsa lopulta itse. (Kuula 2006, 169, 195.)

6.3. Suomi24-sivusto ja aineiston keruu

Suosituilta Suomi24-sivustolta löytyy keskustelupalstoja monenlaisista aihealueista, kuten perheestä, politiikasta, seksistä, teveydestä, tekniikasta ja yhteiskunnasta. Palstoja eri aiheille on pari tuhatta ja niitä perustetaan jatkuvasti lisää. Suomi24-sivuston keskustelut ovat kaikille avoimia eli keskustelijoiden ei tarvitse rekisteröidä nimimerkkiään. Tämä on kuitenkin mahdollista, mikäli haluaa

oman, muilta suojatun nimimerkin. Valtaosa viesteistä tulee kuitenkin rekisteröitymättömiltä lähettäjiltä. Koska keskusteluun osallistuminen ei vaadi rekisteröitymistä, tämä tarkoittaa myös sitä, että keskustelijoista ei ole saatavilla mitään tietoja. Viestit menevät suoraan keskusteluun eli mitään esisensuuria ei ole. Asiattomat viestien poistaminen tapahtuu siten aina viiveellä.

Keskustelujen sheriffit (moderaattorit) valvovat keskustelupalstojen toimintaa ja siellä keskustelevien ihmisten käyttäytymistä. Sheriffiksi voi päästä, jos on ollut Suomi24:n jäsen vähintään neljä kuukautta ja on osallistunut aktiivisesti keskusteluun. Sheriffi puuttuu tilanteeseen, jos joku kirjoittaa viestejä, jotka rikkovat sääntöjä. Säännöissä sanotaan, että on kiellettyä esittää asiattomia ja loukkaavia kommentteja muista keskustelijoista. Sheriffillä on oikeus poistaa asiaton viesti heti, kun sellaisen näkee. Myös Suomi24:n ylläpito poistaa asiattomia viestejä. Jokainen voi lisäksi ilmoittaa asiattomasta viestistä klikkaamalla viestin yhteydessä olevaa linkkiä. Tarpeen vaatiessa asiaton kirjoittaja jäljitetään ja tiedot luovutetaan poliisille. Jokaista kirjoittajaa sitoo Suomen laki ja lakia rikkovien viestien kirjoittaja voi joutua viesteistään oikeudelliseen vastuuseen ja saada sakkoja. (Suomi24-sivusto 2011.)

Käytännössä lähdin toteuttamaan tutkimusta pyytämällä Suomi24-sivuston ylläpidolta tutkimuslupaa aineiston käyttämiseksi. Internetin keskustelupalstoja tutkimusaineistonaan käyttävän tutkijan on hyvä kertoa tutkimusaikeistaan sivuston ylläpitäjälle, joka voi myös arvioida, pitäisikö lupa kysyä erikseen keskusteluun osallistuvilta kirjoittajilta (Kuula 2006, 196). Otin Suomi24-sivuston palauteosion kautta yhteyttä keskustelupalstan ylläpitäjään. Kerroin viestissä lyhyesti opinnoistani ja suunnitelmastani käyttää pro gradu –tutkielmassani aineistona sivuston köyhyyteen liittyvää keskustelua, joka sijaitsee oman köyhyys-alaotsikkonsa alla. Sain pian myöntävän vastauksen, jossa kerrottiin, että avoimen keskustelupalstan viestit ovat vapaasti käytettävissä myös tutkimustarkoitukseen. Ylläpito esitti kuitenkin toiveen, että viestit ja nimimerkit irrotetaan toisistaan. Joillakin kirjoittajilla on ylläpidon mukaan vakiintunut nimimerkki, jota saatetaan käyttää monissakin eri yhteyksissä. Nimimerkittömien viestien lainaaminen takaa kirjoittajien anonymiteetin säilymisen. Samasta syystä en käytä tarkkoja päivämääriä. Mielestäni ylläpitäjän linja tutkimuksenteekoon on järkevä. Tutkijan on itsekin arvioitava tekstien julkisuutta keskusteluun osallistuvien näkökulmasta. Suomi24 on erittäin suosittu ja tunnettu keskustelufoorumi, joten kirjoittajat varmasti keskusteluun osallistuessaan tietävät, että viestejä voi lukea kuka tahansa. Kirjoittajakohtainen tutkimuslupa olisi hyvä saada varmastikin siinä tapauksessa,

että kyseessä olisi esimerkiksi jonkin järjestön suljettu, rekisteröitymistä edellyttävä keskustelupalsta tai postituslista (emt., 178).

On kuitenkin muistettava, että tutkijana voin kantaa vastuuta ainoastaan siitä, mitä itse panen paperille. Pro gradu –tutkielmani lukija pääsee halutessaan käsiksi alkuperäiseen aineistoon Suomi24:n arkiston kautta ja suorien lainausteni avulla yhdistää viestin ja nimimerkin. Tutkijana katson kuitenkin toimivani eettisesti oikein noudattamalla sivuston ylläpitäjän ohjeistusta irrottaa viesti ja nimimerkki toisistaan.

Keräsin aineiston lukemalla järjestelmällisesti läpi sivuston keskusteluja. Keskustelujen aiheet on lajiteltu eri kategorioihin, kuten yhteiskunta, perhe, työ, viihde, politiikka jne. Köyhyyteen liittyvä keskustelu sijaitsee loogisesti pääosin osion *Yhteiskunta* alla, omassa kategoriassaan *Köyhyys*. Ylläpito ohjeistaa viestien toivottua sisältöä lauseella ”*Keskustele elämästä köyhyysrajan alapuolella.*” Silmäilin köyhyys-kategorian lisäksi läpi muitakin kategorioita ja totesin, että nettikeskusteluille tyypilliseen tapaan aiheet rönsyilevät moneen suuntaan. Esimerkiksi *Perhe*-osiossa keskusteltiin paljonkin toimeentulon vaikeuksista ja erityisesti lapsiperheiden köyhyydestä. Aineiston valtavan määrän vuoksi päädyin kuitenkin keräämään aineistoni pääkategoriasta *Köyhyys*. Uusia viestejä suosituimpiin osioihin tulee jopa satoja kuukauden aikana, joten kahdenkin kategorian viestien sisältöjen läpikäyminen olisi ollut työlästä. Aloitin aineistoon tutustumisen vuoden 2010 loppupuolella ja pääosan tutkimustyöstä tein vuoden 2011 tammi-maaliskuussa. Halusin mahdollisimman tuoreen aineiston, joten päätin rajata analyysini kohteeksi vuoden 2010 aikana sivustolle saapuneet viestit. Tarkastelujakson rajaaminen yhteen vuoteen on mielestäni selkeä valinta ja aineiston määrä tuntui tutkielman laajuuden nähden kohtuulliselta.

Luin kaikki keskusteluun tulleet kommentit järjestelmällisesti läpi. Pian huomasin, että keskustelu sisälsi paljon viestejä, jotka eivät mitenkään liittyneet alustaviin tutkimuskysymyksiini tai olivat täysin asiattomia. Tästä syystä aloin poimia keskustelusta viestejä, jotka liittyivät tutkimuskysymykseeni. Tutkimusaineistoni ei siten sisällä kaikkia keskusteluun kirjoitettuja viestejä, mutta aineistoon valitut viestit on poimittu koko keskustelun lukemisen pohjalta. Tutkielmani aineisto koostuu lopulta 498 eri viestiketjusta ja 2903 yksittäisestä viestistä, jotka siis Suomi24-sivuston ylläpidon toiveesta erotin nimimerkeistään ja kirjoituspäivämääristä. Viestiketjujen pituus vaihtelee paljon. Kaikki

keskustelunavaukset eivät saa yhtäkään vastausviestiä. Aineistoni pisin viestiketju koostuu 336 viestistä. Näin paljon keskustelua on herättänyt keskustelunavaus otsikolla ”Kuinka vähällä tulet toimeen/kk?”.

Siirsin viestiketjut internetsivustolta tekstinkäsittelyohjelmaan. Jäsensin aineiston numeroimalla sekä viestiketjut että yksittäiset viestit. Jatkossa viitataan viesteihin aineistoni logiikan mukaisesti käyttämällä viestiketjuista lyhennettä vk1, vk2 ja niin edelleen. Yksittäiseen viestiin viitataan mainitsemalla ensin viestiketjun numeron, sitten viestin numeron; esimerkiksi merkintä vk23/v4 tarkoittaa viestiketjun 23 neljättä viestiä. Käytän analyysissäni esimerkkeinä suoria lainauksia viesteistä. Kirjoitusasu toistoineen ja kirjoitusvirheineen on siis peräisin keskustelijoilta itseltään. Tulostettu aineisto on kokonaisuudessaan hallussani.

6.4. Aineiston analyysi

Diskurssianalyysissä kiinnostuksen kohteena on se, miten sosiaalisesta todellisuudesta puhutaan ja miten sitä argumentoidaan (Juhila & Suoninen 1999, 250). Aineistossa saattaa olla useita rinnakkaisia ja keskenään kilpailevia diskursseja. Jokin diskurssi voi näyttäytyä muita enemmän ”totuutena” (Jokinen ym. 1993, 24-29). Mielenkiintoinen ajatus on mielestäni se, että diskursiivinen ”totuuden kenttä” rajaa sen, mitä jostakin asiasta voidaan sanoa, mutta myös sen, miten siitä ei voida puhua. Vallitsevan diskurssin ideologia määrää paitsi kentän, josta kirjoitetaan ja puhutaan, myös sen, miten siitä kirjoitetaan ja puhutaan. (Pajunen 1990, 67.) Tutkiessani vuonna 2006 kasvatustieteen pro gradu – työssäni sukupuolen representoitumista tieteellisessä keskustelussa törmäsin tähän ”kaanonin mukaiseen retoriikkaan” voimakkaasti. Tiedeyhteisö näytti vahvasti ohjaavan jäseniään ”oikeanlaiseen sukupuolipuheeseen”, mikä merkitsi sukupuolineutraaliutta. Tätä taustaa vasten oli erittäin mielenkiintoista tarttua aineistoon, joka on luonteeltaan anonymia. Ajattelen, että nettikeskustelu paljastaa keskustelijoiden todellisia näkemyksiä, koska nimettömänä ja kasvottomana yksilön ei tarvitse välittää sosiaalisista odotuksista. Toisaalta mietin, voiko diskursiivinen ”totuuden kenttä” olla meissä sisäänrakennettuna siten, että se hallitsee paitsi ääneen sanottua, myös ajateltua?

Ensimmäisessä aineiston analysointivaiheessa olin kiinnostunut siitä, miten köyhyydestä yleisesti ottaen nettikeskusteluissa puhutaan. Kysyin aineistolta, onko jotain tyypillistä tapaa, jolla esimerkiksi pitkäaikaistyötön argumentoi tilannettaan. Pian keskustelujen kulusta alkoikin hahmottua viestiketjusta toiseen toistuvia säännönmukaisuuksia. Argumentointi oli jopa siinä määrin kullekin keskustelijaryhmälle tyypillistä, että lukijana pystyin pian keskustelunavauksen perusteella ennalta arvaamaan, millaisia vastausviestejä alkuperäinen kirjoittaja kussakin tapauksessa saa. Analysoinnin toisessa vaiheessa aloin etsiä kommentteista nousevia teemoja kunkin argumentointityypin kohdalla erikseen. Tutkimuskysymys on siis saanut lopullisen muotonsa tutkimuksen edetessä. Sitä ovat ohjanneet sekä aineistosta nousevat asiat että tutkimuskirjallisuuden lukeminen ja sen herättämät ajatukset. Toisaalta myös tutkimuskysymys on ohjannut sekä aineiston analysointia että tutkimuskirjallisuuden valitsemista.

6.5. Diskurssianalyttinen tulkinta

Metodina diskurssianalyysi on hermeneuttista, tulkitsevaa. Periaatteessa kaikki tulkinnat ovat yhtä oikeita tai väärinä, objektiivista totuutta aineiston luonteesta ei ole olemassa. Erityyppisten diskurssien hahmottumisessa, tunnistamisessa ja nimeämisessä on aina kyse tutkijan subjektiivisesta luennasta; toinen tutkija ei koskaan vetäisi täysin samanlaisia johtopäätöksiä lukemastaan. Tutkijan tulkintaan vaikuttaa itse aineiston eli tekstin tai puheen ohella aikaisempi tutkimus, teoria sekä tieto aiheesta ja aineistosta. Tutkija seurustelee koko kuukausia kestävästä tutkimusprosessin ajan tiiviisti aineistonsa kanssa. Silti aineistoa ei pysty analysoimaan tyhjentävästi, vaan jokainen tulkinta on vain yksi monien muiden mahdollisten tulkintojen joukossa. (Jokinen ym. 1993, 28.) Tutkimus itsekkin on yhdenlainen diskurssi ja siten avoin uusille tulkinnoille. Se on tutkijan tuottama versio maailmasta ja sen muotoutumiseen vaikuttaa tutkijan subjektiivinen näkökulma. Tutkijan mielenkiinto kohdistuu tiettyihin seikkoihin, jolloin mahdollisesti jokin muu näkökulma tulee sivuutettua. Oman subjektiivisen tietoperustan ja henkilökohtaisen kokemusmaailman vaikutusta aineiston luentaan tulee erityisesti pohtia ja tuoda sitoumuksensa lukijan tietoon.

Laadullisessa tutkimuksessa arviointi pelkistyy kysymykseksi tutkimusprosessin luotettavuudesta (Eskola & Suoranta 1998, 211). Siksi tutkimusprosessin kulkua on pyrittävä kuvaamaan melko

yksityiskohtaisesti. Pysin perustelevaan diskurssien ja niiden määrittelemien köyhän identiteettien ja subjektipositivien rakentumisen käyttämällä runsaasti suoria lainauksia aineistoni viestiketjuista.

Vaikka diskurssianalyttinen tulkinta on aina subjektiivinen ja samasta aineistosta syntyy näin ollen yhtä monta tulkintaa kuin on tutkijoita, pitää oma tulkinta pystyä perustelevaan. Hermeneuttisen tutkimuksen uskottavuus voi syntyä vain ja ainostaan tarjoamalla lukijan käyttöön riittävästi työkaluja sen arvioimiseen, eli tietoa tutkimusprosessin kulusta. Aineisto on otettava haltuun perehtymällä siihen huolellisesti, tekemällä havaintoja ja tarkistamalla niitä uudelleen ja uudelleen. Prosessin kaikki vaiheet, myös mahdolliset harhapolut ja kompastuskivet, raportoidaan lukijalle. (Jokinen ym. 1993, 13.) Heiskalan (1990, 244) mukaan aineiston koeteltavuutta koskee kolme perusperiaatetta. Ensimmäinen tulkintasäännöt tulee kertoa lukijalle. Tutkimusprosessissa on systemaattisesti kirjoitettava auki se prosessi, joka johtaa tutkijan esittämään tulkintaan. Toiseksi aineisto pitää esitellä kattavasti. Kohtuullinen määrä esimerkkejä aineistosta antaa lukijalle mahdollisuuden arvioida tulkinnan uskottavuutta. Kolmanneksi tutkijan tulee perustella oma tulkintansa ja sulkea näin pois mahdolliset vaihtoehdot tulkinnat. Olen pyrkinyt avaamaan tutkimusprosessia lukijalle ja antanut esimerkkejä niistä aineiston kohdista, joiden perusteella diskurssit hahmottuivat. Haastavimpana Heiskalan vaatimuksista koen vaihtoehtoisten tulkintojen poissulkemisen. Oma tulkintani on subjektiivinen ja joku toinen olisi voinut vetää aineistosta hyvinkin erilaisia johtopäätöksiä sen suhteen, miten köyhyydestä puhutaan. Loppujen lopuksi tulkinnan ja minun tutkijantyöni uskottavuus jää lukijan arvioitavaksi.

Jari Eskola (1995, 287-293) pohtii diskurssianalyttisen lähestymistavan potentiaalia varteenotettavana tieteellisenä metodina. Diskurssianalyysistä on tullut eräänlainen muoti-ilmiö, jota käytetään itsetarkoituksellisesti sielläkin, mihin se ei välttämättä sovellu tai sen käytölle ei ole tiedollisia ja taidollisia valmiuksia. Tämä epäkohta hukkuu Eskolan mielestä toisinaan tutkijan innostuksen alle ja heikentää siksi diskurssianalyysin uskottavuutta todellisena metodisena vaihtoehtona, joka se kuitenkin oikein käytettynä on. Eskola pilkkaa diskurssianalyysia jopa eräänlaiseksi selviytymisstrategiaksi; koska ”kaikki tulkinnat ovat oikeita”, ei tutkija voi joutua tilille tutkimustuloksistaan oikeastaan koskaan. Tulkintahan on vain yksi mahdollinen uusi diskurssi muiden joukossa! Perustellusti voi kysyä, ovatko työllä ja vaivalla synnytyt diskurssianalyttiset tutkimustulokset minkään arvoisia. Itsekin tutkijana epäilin diskurssianalyysin luotettavuutta paikoin enemmän, paikoin vähemmän.

Metodisesti diskurssianalyysi antaa tutkijalle suuren liikkumavapauden ja tutkijana jouduin kysymään itseltäni, vaikuttavatko omat kokemukseni, näkemykseni ja tietoni liikaa tulkintaani.

7. KÖYHYYSKESKUSTELUN DISKURSSIT

Tutkielmani seitsemännessä luvussa esittelen Suomi24-sivuston köyhyyskeskusteluun osallistuneiden näkemyksiä köyhyydestä. Köyhyyttä representoidaan kolmen pääteeman puitteissa. Kurjuusdiskurssi puhuu lähinnä köyhien itsensä äänellä tuoden esiin kaikki ne epäkohdat, joita taloudellinen puute yhteiskunnassamme aiheuttaa. Syyllistämiskurssin teemoja ovat köyhyyden syyt ja sekä köyhien itsensä että muiden kansalaisten kokemus epäoikeudenmukaisuudesta. Solidaarisuusdiskurssin sisälle kuuluvat avunannon, ymmärtämisen ja neuvonnan teemat. Tarkoitus ei ole yhteenvedonomaisesti esittää lukijalle kirjoittajien ”keskiarvomieliä”, vaan tuoda esiin aineiston monipuolisuus. Suorat lainaukset ovat siis yksittäisten kirjoittajien näkemyksiä, mutta olen valinnut ne siten, että ne edustavat jotain aineistossa toistuvaa teemaa tai lajityyppiä.

7.1. Kurjuusdiskurssi

Monissa epätoivoisissa viesteissä hyvinvointiyhteiskuntamme näyttäytyy pahoinvointiyhteiskuntana. Oli hämmästyttävää huomata, miten paljon keskustelu liikkuu perustarpeiden tasolla. Aineistoni perusteella monen suomalaisen köyhän elämä on jatkuvaa taistelua nipin napin selviytymisen ja täydellisen rahattomuuden välillä. Nälkä ja jopa kylmyys ovat tuttuja vieraita köyhän kodissa. Kymmenistä viesteistä välittyi ahdistus siitä, kun rahat eivät riitä edes elämän perustarpeisiin. Monen kirjoittajan budjetti on niin tiukalla, ettei mitään säästökohteita enää löydy. Suomi24-sivuston viestien perusteella voisi päätellä, että perusturvan varassa elävälle ei pystytä takaamaan mahdollisuutta elää ihmisarvoista elämää.

Voi niitä onnellisia joiden paikkakunnalla on leipäjako! Meillä ei ole ollut kertaakaan ja nälkä on aina kamala. Nyt taas ensivuonna ruoka nousee, lihat, makeat, leipä ym... mutta köyhien tulot ei, aina vaan jää vähemmän käteen ruokarahaa, kun vuokratkin nousee yleensä aina vuoden alussa, ja sähkö... (vk403/v3)

Kuin sanojensa vakuudeksi useat kirjoittajat kertovat tarkasti tulonsa ja menonsa sekä näiden erotuksen, joka jää esimerkiksi ruokaostoksiin kuukaudessa, kuten tässä:

*Palkka 1000€. netto kuukausi, vuokra 545€ Kk. puhelin 50€.Kk.
Sähkö 60€.Kk. nettimaksu 35€.Kk. Vakuutus 30€.Kk. Kyydit
töihin ja takaisin 80€.Kk. Ruoka, vaateostokset ja muut "huvit" 200€.Kk.
Tiukkaa on ja mietityttää kannattaako töissä käydä. (vk385/v15)*

Lapsiperheiden köyhyys näkyy keskustelupalstalla korostetusti. Tyypillisessä viestissä yksinhuoltajaäiti kuvaa omia uhrauksiaan, jotta lapset saisivat edes perustarpeensa tyydytettyä:

*Nälissää ollaan täälläkin yh-äippä ja 3 kersaa. Lapset just ja just saaneet
puurot ja vellit ja itse vaan pelkkää pottua järsinyt koko tammikuun.
Sunnuntaisin potus liskäksi 2 palaa näkkäriä ja se o juhlaa se!
Miksi elämäs on tällänen puute kysyn minä? (vk34/v6)*

Tämän kaltaisia viestejä on kymmenittäin. Erityisesti äidit näyttävät rakentavan viesteillään eräänlaista marttyyrin identiteettiä; äiti tinkii omista tarpeistaan lasten hyväksi. Keskustelunaloitus lapsiperheen köyhyden konkreettisista vaikutuksista kerää yleensä peräänsä useiden kirjoittajien viestiketjun. Muiden köyhien viestit näyttäytyvät jopa tietynlaisena kilpalaulantana siitä, kenen elämä on kurjinta. Viestit välittävät huolta ja surua erityisesti lasten puolesta, jotka viattomina joutuvat kärsimään vanhempiensa rahattomuudesta. Taloudelliset huolet kuormittavat päivittäistä elämää ja kaventavat valinnanmahdollisuuksia. Vanhemmat tuntevat syyllisyyttä siitä, etteivät pysty tarjoamaan lapsilleen esimerkiksi samoja harrastuksia kuin varakkaammat vanhemmat. Rahanpuute vaikuttaa myös sosiaalisiin suhteisiin; moni köyhä joutuu kertomansa mukaan kieltäytymään esimerkiksi ystävien juhlista tai tapaamisista, koska ei ole varaa lahjaan tai kahvikupposeen kahvilassa. Näin ollen sosiaalinen kanssakäyminen vähenee, mikä koetaan suurena epäkohtana erityisesti lasten ja nuorten kohdalla.

Monet viestiketjut keskittyvät pohtimaan tulojen ja elämänlaadun suhdetta. Keskusteluissa tehdään rajanvetoa sen suhteen, kuka on oikeutettu puhumaan itsestään köyhänä. Samalla kurjuusdiskurssin sisällä tehdään määrittelyä siitä, mitä kuuluu hyvään tai kohtuulliseen elämään. Entä kuka siihen on oikeutettu ja millä perusteella? Elämän pienistä epämukavuuksista valittavat saavat tyypillisesti osakseen palauteryöpyä ja heidät palautetaan maanpinnalle muistuttamalla, millaista on oikeasti köyhän elämä:

*mulla ikinä ollut tiskikonetta, eikä tule. tiskiharjalla pärjää.
et ole oikeasti epätoivoinen, eikä kirjoituksesi edes kuulu köyhyys -palstalle,
jos prioriteettina on saada uusi tiskikone. Voi elämä! (vk400/v5)*

Lukijalle lohduttomampina näyttäytyvät tämän kaltaiset viestit, joista välittyy syvä pettymys elämään:

*Alkoholilla kestää jotenkin tätä elämää kun ei millään ole enää
mitään väliä eikä toivoa tunnu olevan löytää oma paikkansa
maailmassa. (vk46/v21)*

Kurjuusdiskurssin sisällä osa kirjoittajista suhtautuu tämänkin tyyppisiin viesteihin hätkähdyttävän julmasti. Toivottomat viestit kirvoittavat paitsi empatian osoituksia, myös täysin asiattomia vastauksia kuten ”ammu ittes”. Siksi mietityttää, miksi elämäntilanteensa noin näköalattomaksi kokeva ihminen hakee tuntemuksilleen vastakaikua juuri internetin keskustelupalstalta.

Kaiken kaikkiaan kurjuusdiskurssi pitää sisällään pääasiassa köyhän omaa puhetta pahoinvoinnistaan. Kurjuusdiskurssissa köyhä luo itse itselleen köyhän identiteettiä. Köyhä vertaa omaa elintasoaan muiden samassa yhteiskunnassa elävien elintasaan ja toteaa, ettei saa samaa kuin muut. Kurjuusdiskurssi on suhteellisen köyhyyden määrittelyä ja rajanvetoa sen suhteen, kuka on köyhä. Kuitenkin kurjuusdiskurssin sisällä kuuluu myös todellisen puutteen ja elämän perustarpeista tinkimisen ääni. Tämä saa lukijan miettimään sitä, voidaanko nykypäivän Suomesta puhua hyvinvointiyhteiskuntana.

7.2. Syyllistämiskurssi

Muiden kuin köyhien itsensä kirjoittamista viesteistä suuri osa sisältää erittäin voimakasta syyllistämistä. Jos köyhät itse pääosin tuovat keskusteluissa julki oman elämäntilanteensa kurjuutta, näyttäytyy keskustelun vastapuolena kunniallinen veronmaksaja, joka tekee selvän pesäeron sosiaalietuuksien varassa eläviin köyhiin. Syyllistämiskurssi nostaa köyhyyskeskustelussa esiin työn ja koulutuksen yhteiskunnallisen arvostuksen:

*Myisit sen tietokoneenkin niin saisit vähän rahaa ruokaan, heh.
Ja mitäs jos nousisit sielt sängyn pohjalta ylös ja vaikka alkaisit
etsiä töitä/koulutusta. Makaamalla "lötkönä" ei ne asiat ainakaan*

parane. Ihme avutonta porukkaa täällä. (vk238/v7)

Syyllistämiskurssi perustuu ajatukseen siitä, että ympärillämme on monien mahdollisuuksien hyvinvointiyhteiskunta, jossa yksilö on oman onnensa seppä. Syyllistämiskurssissa köyhyys mielletään yksilöllisistä ominaisuuksista johtuvaksi. Työnteko on keskeinen ihmisarvon mittari ja työelämän ulkopuolella oleviin, työkykyisiin henkilöihin liitetään negatiivisia ominaisuuksia kuten laiskuus, tyhmyys, saamattomuus ja moraalittomuus:

Luulen että köyhyys johtuu useimmissa tapauksissa tyhmyydestä, saamattomuudesta ja täydellisestä uusavuttomuudesta. Pissislapsen eli pellossa ja pappi betalar ja nyt ollaan sormi suussa kun pitäisi omasta elämästä selvitä. Avuttomimmilla on tänä päivänä jo vanhemmat mukana niin työhaastattelussa kuin muissakin vaativissa paikoissa. (vk400/v4)

Erityisen voimakkaasti viesteissä syyllistetään yksinhuoltajaäitejä. Tämä voi johtua siitä, että havaintojeni mukaan yksinhuoltajaäidit vaikuttavat itsekin olevan melko aktiivisesti äänessä Suomi24-keskustelupalstalla ja tuovat esille kuulumisensa nimenomaan tähän ryhmään. Näyttää siltä, että äidit ja isät mielellään korostavat vanhemmuuttaan köyhyydestä puhumisen yhteydessä. Lasten lukumäärän ehkä ajatellaan selittävän perheen huonoa taloudellista tilannetta, tarjoavan tavallaan ”hyvän syyntä” varattomuudelle, lapsista kun väistämättä aiheutuu kuluja. Asian kääntöpuolena näyttäytyy varattomien vanhempien tuomitseminen. Arvostelijoille lapset ovat lyömäase, joilla voidaan kyseenalaistaa köyhän kyky vastuulliseen vanhemmuuteen. Kyvyttömyys raha-asioiden hallintaan rinnastetaan kyvyttömyyteen huolehtia muistakaan elämän osa-alueista. Lapsiperheen ollessa kyseessä, diskurssianalyysin sisällä taloudellisten kysymysten rinnalle nostetaan melko herkästikin lastensuojelulliset asiat, esimerkiksi näin vastauksena yksinhuoltajaäidin huoleen rahattomasta joulunvietosta:

älä huoli. Kun soitat sossuun ettet voi elättää lapsia niin lapsesi pääsevät ruuan ääreen kun sijoitetaan johonkin perheeseen. Suotta jaksat valittaa mokomasta. Soita heti huomenna, että hakekaa lapset sellaiseen kotiin jossa on ruokaa. Sossu tekee pikasijoituksen ja lapsilla on kunnon joulu siihen kuuluvine ruokineen. (vk488/v5)

Syyllistämiskurssin sisällä ulkopuoliset arvostelijat näyttävät usein asettavan köyhän vanhemman suorastaan lapsen hyvinvoinnin uhkaajan subjektiposition. Itselleen arvostelijat luovat lapsen

puolustajan identiteettiä. Moraaliton vanhempi on arvostelijoiden viesteissä lapsistaan taloudellisesti hyötyvä hyväksikäyttäjä:

Huh huh... Lapsilisät ja elarit velkoihin?? Millainen äiti sinä oikein olet????” (vk99/v23)

Lapsista aiheutuvat tulonsiirrot ovat yleinen keskustelunaihe. Niiden käyttötarkoituksesta esitetään kärkeviä mielipiteitä. Lähes poikkeuksetta lapsilisiä ja elatusmaksuja saavien vanhempien mielestä ne eivät likimainkaan kata lapsista todellisuudessa aiheutuneita kuluja. Syyllistämiskurssin sisällä kirjoittavien ulkopuolisten kommentoijien mielestä lapsista aiheutuvat tulot ovat liiankin suuria, jopa siinä määrin, että tuet saattaisivat joissain tapauksissa olla köyhän motiivi lasten hankintaan:

Järjestelmä suosii lapsiperheitä ja yksinhuoltajia. Onhan tämä mielestäni väärin mutta järjestelmä on tämä ja siksi nuo juopot sosiaalikin on usein tiineenä perkele! (eikä hoida lapsiaan) (vk19/v33)

Nettikeskustelulle tyypillinen piirre on, että mielipiteet voidaan anonyymina esittää hyvinkin karkeasti. Köyhien vanhempien viesteihin saatetaan vastata todella loukkaavalla tavalla. Köyhän oikeus vanhemmuuteen kyseenalaistetaan ja köyhän lapset nähdään pelkkänä menoeränä, taakkana yhteiskunnalle. Seuraava viesti kuvaa asennetta, jolla karkeasti arvioiden puolet nettikeskustelijoista suhtautuu köyhien yksinhuoltajien asemaan:

Mistä näitä surkeita yh-äitejä oikein tulee?? Ostaisit seuraavista rahoistasi kortsuja ettei vielä enemmän tule lapsia. (vk177/v15)

Lukijana mietityttää, miksi köyhät yksinhuoltajat silti niin ahkerasti kirjoittavat tilanteestaan Suomi24-sivustolle, vaikka vastauksista suuri osa on edellä olevan kaltaista voimakasta syyllistämistä. Ilmeisesti he kuitenkin kokevat saavansa tukea niistä kannustavista viesteistä, joita lähinnä toiset vastaavassa elämäntilanteessa olevat kirjoittavat.

Sosiaaliturvan varassa elävä henkilö nähdään laiskana ja saamattomana valittajana, joka ei ole valmis tekemään itse mitään elantonsa eteen. Toimeentulotuesta ja muista etuuksista puhutaan syyllistämiskurssissa tyypillisesti ”ilmaisena rahana” tai veronmaksajien rahana. Kyseiset ilmaisut viittaavat ajatukseen siitä, että tuen saajat saavat rahaa vastikkeetta, ilman mitään velvoitteita, tai että he käyvät muiden taskuilla. Sosiaaliturvan arvostelijoiden tunne maksumiehenä olemisesta saa aikaan

sen, että kansalaisten on vaikea hyväksyä kaikkia niitä menoja, joihin toimeentulotukea on mahdollista saada – joko todellisuudessa tai kansalaisten käsityksissä. Monilla on viesteistä päätellen tunne, että rahaa myönnetään myös sellaisiin menoihin, joita ilmankin ihminen voisi hyvin elää. Keskustelua kirvoittaa erityisesti nautintoaineet, kuten alkoholi ja tupakka. Jos asiakas kaupassa ostaa käteisellä rahallaan olutta ja maksaa elintarvikkeet sosiaalitoimiston maksusitoumuksella, koetellaan tavallisen kansalaisen oikeudenmukaisuuskäsityksen rajoja, kuten tässä kaupan kassan keskustelunavauksesta alkaneessa viestiketjun kommentissa:

Sossun lapuilla maksavat maksattavat ostoksensa minun ja muitten töitä tekevien rahoilla. Kyllä silloin mielestäni on oikeus vähän valvoa sitä mihin ne rahat oikein käytetään. Jos vähäosaiset ovat raha-asioissaan toistuvasti selkärangattomia tai typeriä kuin pahaiset pikkukakarot, niin silloin heitä on kohdeltava sen mukaisesti. (vk298/v22)

Monista muistakin viesteistä on luettavissa, että toimeentulotukea saavilla ei saisi olla täyttä päätäntävaltaa sen suhteen, mihin he rahansa käyttävät. Arvostelijoiden viesteistä välittyy hyvin stereotyyppinen kuva toimeentulotukiasiakkaista. Heidän elämänsä kuvataan helppona joutilaana olona. Toimeentulotuen saajat viettävät arvostelijoiden mielikuvissa huoletonta eloa juhlien ja juoden muiden kustannuksella. Kaikki tehdään heille valmiiksi. Sen sijaan työtätekevän kunnan kansalaisen on mahdotonta päästä samojen etuisuuksien piiriin, joista toimeentulotukiasiakkaat ovat saaneet nauttia koko asiakkuutensa eli kirjoittajien käsityksen mukaan yleensä koko elämänsä ajan. Useissa viesteissä toimeentulotukiasiakkaat ovat muiden kansalaisten kateuden kohteena. Heidän elämänsä on helppoa, muiden taas jatkuvaa taistelua. Monissa viesteissä toisaalta korostetaan jakoa kunniallisiin ja kunnioitettiin köyhiin, kuten tässä:

Sairaille, työkyvyttömyyseläkkeellä oleville, eläkeläisille ja vaikkapa opiskelijoille maksan ihan mieluusti verojen muodossa tukia ja eläkkeitä. Harmittaa vaan maksaa ihmisille, joille se tärkein pointti on saada parveke etelään ja telkkarikanavat näkyviin eikä suinkaan työpaikka ja palkkavirrat taloon päin. (vk333/v2)

Lapsille, vanhuksille ja sairaille yhteiskunnan apu suodaan. Sen sijaan työkykyisten oikeus tulla taloudellisesti autetuiksi määritellään sen mukaan, kuinka halukas työtön toimeentulotukiasiakas on osallistumaan työelämään. Arvostelijoiden myllyyn lisää vettä heittää yllättävän moni tämäntyyppinen, provosoiva viesti:

Käy koulutuksen ja saa ammatin ja kohtuullista palkkaa. Kun maksaa vuokran 560 euroa kuussa, elatusmaksut 300 kuussa jäisi käteen vaikka tonni. Se on lähes kuusisataa enemmän kuin mitä nyt saa eli aika paljon. Toisaalta hyvin sitä pärjää nytkin niin miksi alkaa moiseen, joutuisi vain aamulla aikaisin heräämään. Nopeasti hotkisi aamupalan ja töihin, koko päivä olisi pilalla. Kotona olisi neljän aikoihin jos seitsämäksi olisi töihin mennyt, eihän siinä enää mitään ehdi tehdä! (vk43/v6)

Lienee nimenomaan internetissä käytävälle keskustelulle erityistä, että työtön kehuskelee omalla statuksellaan ja ylistää elämänsä leppoisuutta. Olisi vaikea kuvitella, että reaali maailmassa, jossa työntekoa pidetään yleisesti yhtenä keskeisimmistä ihmisarvon mittareista, joku sanoisi ääneen olevansa mieluummin jouten kuin ansiotyössä.

Paitsi köyhiin, syyllistäminen kohdistuu myös yleisesti yhteiskunnan sosiaalisiin turvaverkkoihin ja erityisesti sosiaalitoimeen, joka mahdollistaa monen kirjoittajan mielestä vapaamatkustamisen työtätekevien kustannuksella. Syyllistämiskurssi asettaa köyhän ihmisen ovelan ketkun subjektipositioon, jolloin sosiaalityöntekijälle jää usein hyväuskoisen höynäytettävän rooli. Useissa viestiketjuissa sosiaalityöntekijöiden toimintaa kuvataan hyvin negatiivisessa valossa. Kirjoittajien kokemuksissa ammatillisella osaamisella ei juuri ole sosiaalityöntekijän työssä sanottavaa merkitystä. Päätökset eivät perustu ammattitaitoon, vaan mielivaltaan tai sattumanvaraisuuteen. Karuja esimerkkejä asiakkaiden kokemasta nöyryytyksestä tai muuten epäasiallisesta kohtelusta löytyy aineistosta runsaasti:

Sosiaalitoimisto syrjii ja jakaa rahoja ns. pärstäkertoimen perusteella. Ja silti, ne voi nöyryyttää tahallaan, vaikka olisit millainen. Pahimmillaan ne on sadistisia kusipäitä, joilla ei ole aikomustakaan auttaa. Sosiaalitoimisto on minun kokemuksen mukaan vallanhimoisten kusipäitten työpaikka, missä he ihan itse päättävät kuka ansaitsee apua ja kenen pitäisi heidän mielestään kärsiä hieman lisää, he eivät todellakaan auta yhtään ylimääräisiä, esim. edes pyydettyessä neuvo miten pitäisi toimia, juoksuttavat turhaankin, ja minun tapauksessani pelasti säkä (työpaikka viime tingassa) konkurssilta, heidän mielestään velkautumiseni oli itse aiheutettua eikä mikään kulu oikea kulu, vaikka minulta olisi lähtenyt oikeasti asunto alta seuraavassa kuussa! Velkaaantumiseni johtui siis pätkätöistä ja opiskeluista, ja halvempaa asuntoa ei löytynyt, paitsi heidän mielestään, eli kadulta. (vk36/v1)

Kokonaisuudessaan Suomi24-sivuston köyhyyskeskustelusta välittyy hyvin negatiivinen kuva sosiaalityöstä ja suomalaisesta sosiaaliturvajärjestelmästä. Omillaan toimeen tulevien keskustelijoiden viesteissä järjestelmän katsotaan mahdollistavan sosiaaliavustuksilla keinottelun. Toimeentulon saamisesta on tehty liian helppoa ja sitä myönnetään turhanpäiväisiin menoihin. Toisaalta uskotaan, että oikeasti apua tarvitseva kunniallinen kansalainen ei saa sosiaalitoimistosta tarvitsemaansa apua, vaan rahat kohdennetaan työhaluttomille keplottelijoille. Kuitenkin myös sosiaalitoimiston asiakkaat arvostelevat järjestelmää varsin rankasti. Sosiaalitoimistossa asioimisen kerrotaan olevan hankalaa, nöyryyttävää ja byrokraattista. Erot eri kuntien toimeentulotuen soveltamisohjeissa herättävät paljon keskustelua, ihmetystä ja suuttumusta. Tuen laskentatapa koetaan joustamattomaksi. Järjestelmän joustamattomuus näyttäytyy asiakkaalle viranomaisen joustamattomuutena, siis sosiaalityöntekijän henkilökohtaisena ominaisuutena. Huomattavan suuri osa köyhistä kokee, että sosiaalityöntekijän ensisijainen tehtävä on asiakkaan nöyryyttäminen. Asiakas ei tunne olevansa oman elämäntilanteensa asiantuntija, vaan pikemminkin ylimääräinen, ei-toivottu henkilö sosiaalitoimistossa. Sosiaalityöntekijät saavat palautetta asiakkailta myös siitä, että he utelevat sellaisista asioista, jotka eivät asiakkaan mielestä kuulu asiaan tai vaikuta toimeentulotukipäätöksen ratkaisuun. Viesteistä välittyy ristiriitainen kuva siitä, mitä sosiaalityöntekijältä oikeastaan odotetaan. Monet asiakkaat kokevat, ettei heitä kuunnella sosiaalitoimistossa. Toisaalta asiakkaan asioihin ei saisi perehtyä liian syvällisesti, ettei asiakas tunne olevansa kuulustelussa. Asiakkaiden lisäksi odotuksia sosiaalityöhön kohdistuu myös toimeentulotukikulujen maksamiseen osallistuvien veronmaksajien suunnalta. Sosiaalityöntekijän halutaan ehkäisevän toimeentulotuen väärinkäytöksiä ja tekevän rahan jakamisen sijaan oikeaa sosiaalityötä, eli keskustelevan asiakkaan kanssa ja etsivän ratkaisua tämän ongelmiin. Kuitenkin asiakkaiden viesteissä sosiaalityön tämä puoli näyttäytyy turhauttavana ja hyödyttömänä. Toimeentulotukiasioista kirjoittavat sosiaalitoimiston asiakkaat eivät pääsääntöisesti koe tarvitsevansa muuta kuin taloudellista apua. Jos sitä ei myönnetä halutulla tavalla, sosiaalitoimiston palvelun katsotaan olevan huonoa. Sosiaalityöntekijöitä arvosteleva keskustelu kävi vilkkaimpana joulukuussa 2010, kun media uutisoi laajasti tutkimuksesta, jossa suomalaisten sosiaalityöntekijöiden todettiin pohjoismaisessa vertailussa suhtautuvan asiakkaaseen tylyimmin (ks. Blomberg & Kallio & Kroll, 2010). Keskustelunavaus otsikolla ”Suomessa Pohjolan tylyimmät sosiaalityöntekijät” keräsi runsaasti vastausviestejä, joiden sisältö oli pääsääntöisesti tämän sisältöistä:

*Pitää todella paikkansa ja samoin on työvoimatoimistossa, ihan yhtä tylyjä.
Kaikki on asiakkaan vika, mikä ei kuitenkaan oo. Se on vaan hyvä tapa olla*

maksamatta etuuksia, kun syyttelee asiakasta, ja saada toinen vaikeuksiin sekä sitten ohjata mielenterveystoimistoon. (vk476/v2)

Sosiaalityön opiskelijana ja aloittelevana alan ammattilaisena oli hätkähdyttävää ja hämmentävää lukea, miten negatiivinen kuva sosiaalityöntekijöistä valtaosalla nettikeskusteluun osallistuneista sosiaalitoimiston asiakkaista oli.

Syyllistämiskurssille tyypillinen piirre on asettaa köyhät negatiivisesti määrittävään subjektipositioon. Köyhät ovat köyhiä ja pysyvät köyhinä, koska he ovat vastuuttomia ja vieroksuvat rehellistä työtä. Syyllistämiskurssissa kunnan kansalainen tekee eroa köyhään. Kuitenkin syyllistämiskurssin kritiikki kohdistuu myös etuuksien väärinkäytön mahdollistavaan sosiaaliturvajärjestelmäämme ja sosiaalityöntekijöihin sen edustajina.

7.3. Solidaarisuusdiskurssi

Kolmas aineistosta selvästi hahmottuva diskurssi oli solidaarisuusdiskurssiksi nimeämäni tapa suhtautua köyhyyteen. Solidaarisuusdiskurssin teemoja ovat avun pyytäminen, neuvonta ja ymmärrys köyhää kohtaan. Solidaarisuusdiskurssin puitteissa köyhyys näyttäytyy usein pragmaattisena ongelmana, jolla on syynsä, seurauksensa ja ratkaisunsa. Yksinkertaisimmillaan apua kansakeskustelijoilta pyydetään vaikkapa näin:

Miten niitä kirkon ruoka paketteja haetaan? Mitä papereita pitää laittaa hakemukseen ja palautetaanko ne kirkkovirastoon vai minne?
(vk56/v1)

Konkreettisia neuvoja pyytävät keskustelijat saavat pääsääntöisesti paljon vastauksia muilta keskustelijoilta, sekä asiallisia että asiattomia. Solidaarisuusdiskurssin sisällä keskustelevat sekä köyhät että paremmin toimeentulevat. Köyhille itselleen solidaarisuusdiskurssi näyttäytyy tiedon pyytämisen ja jakamisen kenttänä. Nettikeskusteluun osallistumisen motiivina näyttää monella olevan aito tiedon tarve. Nettikeskustelussa voi anonymista esittää nekin kysymykset, joita ei ehkä osaa tai kehtaa kysyä esimerkiksi sosiaalitoimistossa. Asian käänöpuolena on se, että anonymina kirjoitetut vastaukset ja ohjeet ovat monenkirjavia. Moni kysyjä varmasti saa tarvitsemansa tiedon, mutta sen lisäksi myös paljon virheellistä tietoa, pilkkaa tai arvostelua.

Solidaarisuusdiskurssissa keskinäisen auttamisen henki on vahva. Köyhät neuvovat toinen toisiaan ja myös ne, jotka itse pärjäävät paremmin, suhtautuvat köyhyyteen ymmärtäväisesti. Oli hämmästyttävää huomata, miten paljon vaivaa monet nettikeskustelijat ovat valmiita näkemään tuntemattoman keskustelukumppanin eteen. Vaikkapa toimeentulotuen laskentaperusteista kyselevälle tyypillisesti useampikin vastaaja selvittää tarkasti tämän oikeuden etuuteen esimerkiksi internetin toimeentulotukilaskurin avulla:

Saat varmaakin työmarkkinatukea 512,08- vero 20%= 410,08e/kk.

Lapsilisä 1 lapsi, 100e/kk, yksihuoltajakorotus 46,60, elatustuki

(jos isä ei maksa) 139.54e/kk.

Tulot yh. 696,22e/kk.

Jos ajatellaan, että asunnon vuokra on noin 700e/kk. Saat varmaakin

noin 500e/kk asumistukea.

Laskin, että saisit edellä mainituilla tuloilla ja menoilla toimeentulotukea

733,01E/kk (laitoin laskuriin lapset niin, että 1 lapsi 18 täyttänyt ja

2 lasta 10-17 vuotta) (vk296/v4)

Tämän kaltaista konkreettista auttamista löytyy aineistosta runsaasti. Tyypillistä näille viestiketjuille on se, että osallistujien välille syntyy aitoa keskustelua. Usein esimerkiksi toimeentulotuen hakemiseen neuvoja pyytänyt henkilö tulee vielä myöhemmin kertomaan, millaisen päätöksen sosiaalityöntekijä teki ja oliko kanssakeskustelijoiden neuvot olleet hyödyksi. Avusta myös pääsääntöisesti kiitetään ja mahdolliset virheelliset tiedot halutaan oikaista.

Solidaarisuusdiskurssin tyypillinen puheenaihe on köyhän arkinen elämä. Kokemuksia jaetaan ja hyviksi havaittuja ratkaisumalleja halutaan jakaa muiden kanssa, esimerkiksi:

Kannattaisi ehkä tarkastella rahankäyttötottumuksia.

Itse pidän kirjaa kaikista menoistani. Siinä samalla tulee mietittyä

tarkkaan mihin rahat on tullut käytettyä. Minulle tuosta on ainakin

ollut hyötyä. Ennen kirjanpitoa rahat vaan ikäänkuin hävisivät.

Joskus jopa ihmettelin, että olenko pudottanut vai mihin ne on menneet.

Kun sitten mielti asiaa tarkemmin, niin kaiken olin itse käyttänyt.

(vk65/v3)

Rahansäästövinkejä jaetaan myös keskustelemalla paljon esimerkiksi eri kauppojen hintatasosta, kännykkä- ja internetliittymien hinnoista ja tarjouksista. Viesteissä valetaan uskoa siihen, että laadukas elämä ei välttämättä vaadi paljon rahaa.

Kirjaston käyttö ei maksa mitään, sieltä saisi monenlaisia henkisiä virikkeitä. Fyysisiä saa taas vaikka menemällä kävelylle/hölkälle ja kotona voi voimistella & venytellä. Jos kaveripiiri vetää viinaa, on syytä vaihtaa kavereita. Naapureihinkin saa tutustua. (vk278/v18)

Silmiinpistävän paljon nettikeskustelussa keskitytään ruoanlaittoon ja elintarvikkeiden hintoihin. Tämä kertonee siitä, että ruoka muodostaa suuren menoerän perheiden taloudesta. Monet kirjoittajat kertovat jopa näkevänsä nälkää ja tinkivänsä omasta syömisestään, jotta ruokaa riittäisi lapsille. Tällaiset viestit luonnollisesti herättävät paljon vastakaikua ja auttamishalua. Keskustelua käydään muun muassa siitä, pystyykö toimeentulotuella ruokkimaan perheen terveellisesti ja täysipainoisesti. Palstaa lukiessa voisi toisinaan luulla olevansa marttojen neuvontasivuilla:

*Tarkka suunnitelma !! 29,45;- on noin kymppi viikolle.
- Itsetehtyä leipää /sämpylää; 2kg Paketti vehnä jauhoja ei paljoa maksa, hiivaa pikku paketti. Pari pellilistä leipiä tällä tavoin.
- joku säästöpaketti riisiä / pastaa, sitten jotain pakastevihanneksia ja säilykelihaa tms. Näistä saa varmaan suurehkon kattilan pataa.
- Perunoita, kalapuikkoja iso paketti jostain Lidlistä.
- marjoja metsästä, jotain jauhoja niistä saanee jonkun piiraan lapsille.
(vk429/v11)*

Tällaisia ohjeita aineistostani löytyy kymmenittäin. Keskustellaan sitä, mitä vähillä rahoilla kannattaa ostaa ja mitä ei missään nimessä kannata ostaa. Tarkkoja reseptejäkin löytyy puuronkeitto-ohjeista alkaen. Myös miehet osallistuvat tämän kaltaiseen keskusteluun ja neuvoja kysytään ja saadaan keittiöpuuhien lisäksi myös esimerkiksi auton omatoimiseen huoltamiseen. Vaikuttaa siltä, että ne monet käytännön taidot, jotka entisaikaan siirtyivät sukupolvelta seuraavalle, haetaan 2000-luvulla internetistä. Keskustelua ei näytä tyrehdyttävän se, että asiallisiin kysymyksiin saa aina myös asiattomia vastauksia. Nettikeskustelijat pitänevät tätä asiaankuuluvana piirteenä virtuaalimaailmassa käytävälle keskustelulle.

Vaikka solidaarisuusdiskurssin henki on hahmottamistani diskursseista rakentavin, ei sekään välttämättä imartele köyhiä. Antamalla pula-ajan vinkeiltä kuulostavia elämänohjeita luodaan köyhälle samalla subjektipositiota, jossa köyhän elämän tarkoitus näyttäytyy hengissä selviämisenä. Hyvää tarkoittavilla neuvoilla ilmaistaan, että köyhät ovat avuttomia ja tulisivat kyllä toimeen vähemmälläkin, kunhan toimisivat rationaalisesti. Lukijalle herää kysymys, puhuvatko köyhät itse ja ulkopuoliset neuvonantajat lainkaan samaa kieltä. On toinen asia selvittää yksi viikko kymmenellä eurolla kuin selvittää

viikosta ja vuodesta toiseen yhtä pienellä rahalla. Usein nettikeskustelun neuvonantajat tuntuvat puhuvan hengissä selviytymisestä, kun taas köyhät itse vertaavat elintasoaan ympäröivän yhteiskunnan standardeihin.

7.4. Diskurssien päällekkäisyys

Aineistosta selkeästi hahmottuvien kolmen diskurssin lisäksi osa viesteistä edustaa näiden diskurssien yhdistelmiä. Suurin osa Suomi24-sivuston köyhyyskeskustelun viesteistä on lyhyitä, vain muutaman lauseen pituisia, mutta lyhyetkin viestit voivat toisinaan pitää sisällään aineksia useammasta diskurssista. Esimerkiksi tätä viestiä tulkitsen niin, että kirjoittaja ikään kuin ”ostaa” solidaarisuusdiskurssin varjolla oikeuden käyttää myös syyllistämiskurssia:

Sämpylät on helppo tehdä ei tarvitse osaa valmista leipää ja on jotain puuhaa ajankuluksi. Jauhot on edullisia 70sen saa jo 2kg pussin. Mutta niinhän se monesti on että kaljakori on edullinen mutta leipä kallista. (vk466/v13)

Tällainen oman hyvän esimerkin yhdistäminen köyhän syyllistämiseen näyttää olevan melko yleinen tapa puhua köyhyydestä, niin nettikeskusteluissa kuin reaali maailmassakin. Myös köyhät itse tekevät eroa vastuullisiin, järkeviin köyhiin ja uusavuttomiin, kunniantomiin köyhiin. Tämä eronteko kiteytyy usein kulutuskäyttäytymisen vertailuksi:

Kaksi vuotta ollut dokaamatta, todella hyvin pärjään. Ennen lähes kaikki rahat meni viinaan ja tupakkiin, kummatkin lopetin, ei vaan enää maistunut. Nyt on ryyppyvelat maksettu, taulutelkkari, läppäri, vaatteita, huonekaluja kaikenlaista ostettu. Ruokavaliokin on jotain ihan muuta kuin ilmaisruokajonojen lihapullat ja lenkit jotka eivät lihaa ole nähdytkään. Kyllä se nyt vaan on niin että jos ei yksinäinen ihminen pärjää 417,45 eurolla kuussa niin se on järjen köyhyyttä! (vk360/v1)

Köyhyys ja kurjuus näyttävät näissä viesteissä ikään kuin köyhän omana huonona valintana. Viesti on, että yhteiskunta kyllä tukee riittävästi huono-osaisia, mutta nämä omilla valinnoillaan ajavat itsensä ahdinkoon. Kannanotot pitävät sisällään solidaarisuusdiskurssin aineksia; tekemällä näin kuten minä sinullakin menisi paremmin. Toisaalta köyhää syyllistetään tyhmyydestä, kun näin ei kuitenkaan toimita.

Myös kurjuus- ja syyllistämiskurssien yhdistelmiä löytyy aineistosta köyhien itsensä kirjoittamina. Pääsääntöisesti syy omaan köyhyteen löytyy järjestelmästä, joka ei takaa kaikille samoja mahdollisuuksia menestykseen. Myös muita ihmisiä, kuten ex-puolisoa syytetään herkästi köyhyydestä. Esimerkiksi elatusmaksut ovat tyypillinen puheenaihe, jossa valitetaan omaa köyhyyttä, jolle syy löytyy liian suurista tai liian pienistä elatusmaksuista – riippuen siitä, onko kirjoittaja maksaja vai tuen saaja. Kurjuus- ja syyllistämiskurssit yhdistyvät kuitenkin muutamissa viesteissä myös poikkeuksellisella tavalla; oman köyhyyden syy löydetään omista valinnoista.

8. YHTEENVETO JA JOHTOPÄÄTÖKSET

Tutkielmani tarkoituksena on ollut selvittää, miten köyhyydestä Suomi24:n nettikeskustelupalstalla puhutaan ja millaisia merkityksiä nämä ilmaukset välittävät. Tutkimusaineisto muodostui sivuston köyhyys-kategorian alla vuonna 2010 käydystä keskustelusta. Aineiston tulkinta on perustunut diskurssianalyysiin, jota käyttäen tutkittavaa ilmiötä on pyritty kuvaamaan tiivistetyssä ja selkeässä muodossa. Analyysissäni olen pyrkinyt nostamaan esille nettikeskustelijoiden itse keskeisimpänä pitämiä köyhyyskeskustelun teemoja. Kansalaisten omaehtoisesti tuottamien tekstien käyttäminen on ollut mielekästä juuri siksi, että kirjoittajat ottavat niissä kantaa juuri itse tärkeänä pitämiinsä asioihin. Raportissa olen käyttänyt melko paljon suoria lainauksia aineistosta, koska niissä kuuluu nettikeskustelijoiden oma ääni.

Vastauksena tutkimuskysymykseen voidaan aineistoni perusteella todeta, että köyhyys näyttäytyy negatiivisessa valossa kaikkien osapuolien katsantokannalta, mikä ei tietenkään ole yllätys. Köyhyydestä puhumisen tapoja on tässä tutkimuksessa tarkasteltu kolmen pääteeman puitteissa, joita ovat kurjuusdiskurssi, syyllistämiskurssi ja solidaarisuusdiskurssi.

Kurjuusdiskurssi on pääosin köyhien omaa kuvausta siitä, miten rahan puute ja pieni taloudellinen liikkumavara vaikeuttaa elämää. Köyhän elämä näyttäytyy jatkuvana selviytymistaisteluna. Edes fyysisten perustarpeiden tyydyttyminen ei ole itsestäänselvää, kun sosiaalitoimistokaan ei vastaa ahtaalle joutuneen ihmisen tarpeisiin. Kurjuusdiskurssin sisällä tehdään myös määrittelyä sille, mitä kuuluu kohtuulliseen elämään ja kuka on yhteiskunnassamme oikeasti köyhä.

Syyllistämiskurssin keskeinen sisältö on köyhyyden syiden löytäminen. Köyhän elämää ulkopuolisena tarkastelevilla on taipumus löytää köyhyyden syy köyhästä itsestään; nämä ovat laiskoja, tyhmiä tai moraalittomia. Köyhän syyttävä sormi taas osoittaa yhteiskuntamme epäoikeudenmukaista järjestelmää, joka ei takaa ihmisarvoisen elämän mahdollistavaa perusturvan tasoa. Sosiaalityöntekijöihin eivät ole tyytyväisiä sen paremmin asiakkaat kuin järjestelmän maksumieheksi joutuneet veronmaksajatkaan.

Positiivisin henki köyhyyspuheen yhteydessä välittyy solidaarisuusdiskurssista. Siinä köyhyys nähdään käytännöllisenä ongelmana, johon on löydettävissä käytännöllisiä ratkaisuja. Solidaarisuusdiskurssia kuvaa keskustelijoiden keskinäinen auttamishalu, joka näyttäytyy tuntemattomien lähimmäisten neuvomisena ja vaivannäkönä heidän tilanteensa helpottamiseksi. Kuitenkin solidaarisuusdiskurssin sisällä köyhille rakentuu avuttoman ihmisen subjektipositio ja neuvonantajat erottautuvat heistä rakentamalla viesteissä itselleen rationaalisen ihmisen identiteettiä.

Näiden kolmen selkeästi erillisen diskurssin rinnalla aineistosta löytyy monitulkintaisempia viestejä, joissa yhdistyy esimerkiksi valistusdiskurssin hyvää tarkoittava neuvojen antaminen sekä köyhän syyllistäminen omasta tilanteestaan.

Tutkimuksellani on vahva yhteiskunnallinen konteksti. Köyhyys ja perusturvan taso ovat julkisuudessa kestoaiheita, joista media mielellään julkistaa monenlaista tilastotietoa ja numeroita. Kuitenkin, kuten aineistoni osoittaa, köyhyys on erittäin subjektiivinen kokemus. Siinä missä toinen elää mielestään hyvinkin laadukasta elämää toimeentulotuen perusosalla, toinen kokee samalla rahalla selviytymisen jatkuvana kurjuutena ja suorastaan eloonjäämiskamppailuna. Tämän tutkielman teon jälkeen minun on jopa entistä vaikeampi muodostaa mielipidettä sen suhteen, minkä suuruinen perusturvan taso takaisi kohtuullisen elintason kaikille kansalaisille. Vaalien alla puhutaan paljon tästä minimitoimeentulon tasosta ja ehdotellaan esimerkiksi tietynsuuruista kansalaispalkkaa, joka korvaisi monimutkaisen sosiaaliturvajärjestelmän. Poliitikot perustelevat erilaisilla laskelmilla näkemyksiään siitä, kuinka paljon on riittävästi. Oma tutkimusaineistoni tuntuu vesittävän kaikki laskelmat mennessä; joku pystyy säästämään toimeentulotuesta, toiselle edes tukien tuplaaminen ei riittäisi.

Omien ennako-oletusten tunnustaminen ja tunnistaminen ja niiden kanssa eläminen läpi koko tutkimusprosessin oli haastavaa. Olen jo ennen sosiaalityön opintoja suorittanut yhden ylemmän korkeakoulututkinnon, joten olen elänyt opintotuella ja epäsäännöllisillä ansiotuloilla yhteensä useamman vuoden. Voin siis väittää omaavani omakohtaistakin kokemusta köyhyydestä. Toisaalta olen aina kokenut oman niukan toimeentuloni väliaikaisena ”toiveikkaana köyhyytenä”, jonka syynä on opiskelu ja päätepisteenä suhteellisen varma pääsy työelämään. En siis osaa samaistua siihen näköalattomaan kurjuuteen, jota suuri osa aineistoni viesteistä edustaa. Tutkimani aihe on sellainen, johon varmasti jokaisella on ainakin jonkinlaisia näkemyksiä, jopa teräviä mielipiteitä. Helposti

tehdään eroa ns. itse aiheutetun köyhyyden ja ”todellisen” köyhyyden välille. Asenteet esimerkiksi kulutusluotoilla velkaantunutta nuorta kohtaan lienevät kovempia kuin vaikkapa 1990-luvun pankkikriisistä kärsinyttä pienyrittäjää kohtaan. Ulkopuolisen on myös helppo arvostella esimerkiksi lapsiperheen rahankäyttöä; osaavatko uusavuttomat nuoret vanhemmat valmistaa edullista kotiruokaa, kuluvatko lapsilisät kaljaan ja tupakkaan, meneekö vaatteissa merkki käytännöllisyyden edelle? Arkiajattelun sekoittuminen tieteelliseen analyysiin ja tulkintaan lienee yksi laadullisen tutkimuksen sudenkuopista. Varmastikin olen nostanut aineistosta esiin osin omien ennakko-oletusteni kaltaisia puheenvuoroja köyhyydestä. Kuitenkin olen tehnyt analyysin tutkimusmetodisten linssien läpi, eivätkä taustaoletukseni tai asenteeni heikennä tutkimuksen luotettavuutta.

Sosiaalinen konstruktionismi ja diskurssianalyttinen lähestymistapa tukivat mielestäni parhaiten aineistoni analysointia ja tulkintaa. Aineistolähtöisyys ja diskurssianalyttisen lähestymistavan vapaus aineiston suhteen on tulkinnan kannalta antoisaa, mutta vaatii toisaalta tutkijalta yhtä lailla systemaattisuutta kuin mikä tahansa muukin tutkimusmenetelmä. Keskeinen kysymys rönsyilevän aineiston kohdalla on tutkimusongelman tarkka rajaaminen. Onnistuin mielestäni rajaamaan tutkimusongelman siten, että aineistoni pystyy siihen vastaamaan. Aineistoa läpikäydessäni totesin, että se antaisi mahdollisuuksia myös monien muiden kysymysten esittämiseen. Esiin nousseita teemoja olivat esimerkiksi vanhemmuuden ja köyhyyden suhde, köyhyyden vaikutukset sosiaalisiin suhteisiin tai elämänlaadun määritelmät.

Köyhyys koskettaa suoraan tai välillisesti niin suurta osaa suomalaisista, että sitä on syytä tutkia monelta kantilta. Tutkimusaiheena köyhyys ei ole helppo, sillä kulutuskeskeisessä yhteiskunnassa köyhyyttä mieluummin piilotellaan kuin avoimesti esitellään. Kuten tämäkin tutkielma osoittaa, varsinkin ulkopuoliset helposti tuomitsevat talousvaikeuksissa painivat ihmiset itse syyllisiksi omaan kurjuuteensa. Anonyymi nettikeskustelu antaa äänen köyhälle, mutta täytyy muistaa, että kaikkein huonoimmassa asemassa olevat eivät käytä internettiä tai muullakaan tavoin tuo julki asemaansa.

LÄHTEET

Aamulehti 10.7.2010. Toimeentulotuen jonoista moitteita Tampereelle.
<http://www.stakes.fi/FI/tilastot/aiheittain/Sosiaalipalvelut/Toimeentulotuki/vuositilasto.htm>. Viitattu 14.1.2011.

Ahlqvist K, Raijas A (2004) Erilaisia kulutusuria Suomessa. Tilastokeskus. Edita. Helsinki.

Arkipäivän kokemuksia köyhyydestä –kirjoituskilpailun www-sivut (2006)
<http://www.koyhyyskirjoitukset.org/>. Viitattu 6.4.2011.

Aula, Pekka & Matikainen, Janne & Villi, Mikko (2006) Verkkoviestintäkirja. Helsinki: Yliopistopaino.

Bergen, Peter & Luckmann, Thomas (1966, 1994) Todellisuuden sosiaalinen rakentuminen. Tiedonsosiologinen tutkielma. Helsinki: Gaudeamus.

Blomberg, Helena & Kallio, Johanna & Kroll, Christian (2010) Sosiaalityöntekijöiden mielipiteet köyhyyden syistä Pohjoismaissa.
<http://yp.stakes.fi/NR/rdonlyres/88529A5B-C56F-45B9-B7C6-88B34E5514CB/0/blomberg.pdf>. Viitattu 6.4.2011.

Burr, Vivien (1995) An introduction to social constructionism. London: Routledge.

Burr, Vivien (1998) Overview: Realism, Relativism, Social Constructionism and Discourse. Teoksessa Ian Parker (toim.) Social Constructionism, Discourse and Realism. London: Sage. 13-25.

Eskola, Jari (1991) Kasvatustieteellinen ”todellisuus” ja diskursiiviset tulkinnat. Kasvatus 22 (1993) 5-6, 420-427.

Eskola, Jari (1995) Diskurssianalyysi – uusi paradigma? Teoksessa Jari Eskola, Jukka Mäkelä & Juha Suoranta (toim.) Ihmistieteiden 1990-luvun metodologiaa etsimässä. Keskustelua kasvatustieteiden 1990-luvun metodologiasta. Rovaniemi: Lapin yliopiston kasvatustieteellisiä julkaisuja C8. 287-294.

Eskola, Jari & Suoranta, Juha (1998) Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Tampere: Vastapaino.

Fairclough, Norman (1997) Miten media puhuu. Suom. V. Blom & Kaarina Hazard. Tampere: Vastapaino.

Forma, Pauli (1996) Etuiksiini ei kosketa! Universalismi, rationaalisuus ja tulonsiirtojen legitimitetti. Janus 1, 3-21.

Gergen, Kenneth J. (1998) Constructionist Dialogues and Vicissitudes of the political. Teoksessa Irving Velody & Robin Williams (toim.) Politics of Constructionism. London: Sage. 33-48.

Gordon, David & Townsend, Peter (2000) Breadline Europe: The measurement of poverty. The policy Press, Bristol.

Grönlund, Henrietta & Hiilamo, Heikki & Juntunen, Elina (2006) Viimeisellä luukulla. Tutkimus viimesijaisen sosiaaliturvan aukoista ja diakoniatyön kohdentumisesta. Helsinki: Kirkkohallitus.

Haapola, Ilkka (2001) Onko kotikunnalla väliä? Toimeentulotuen saajien asiakas- ja elämänurat 1990-luvulla kymmenessä kaupungissa. Helsingin yliopisto. Tutkimus- ja koulutuskeskus Palmenia. Raportteja ja selvityksiä 37. Helsinki: Palmenia-kustannus.

Hall, Stuart (1999) Identiteetti. Tampere: Vastapaino.

Heiskala, Risto (1990) Tulkinnan koeteltavuus ja aikakauslehtien analyysi. Teoksessa Klaus Mäkelä (toim.) Kvalitatiivisen aineiston analyysi ja tulkinta. Helsinki: Gaudeamus, 242-263.

Herring, Susan (1996) Introduction. Teoksessa Susan Herring (toim.) Computer-mediated communication linguistic, social and cross-cultural perspectives. Amsterdam: Benjamin, 1-12.

Hine, Christine (2000) Virtual Ethnography. London: Sage.

Hoikkala, Tommi (1990) Teun A. van Dijk'in diskurssianalyysi. Teoksessa Klaus Mäkelä (toim.) Kvalitatiivisen aineiston analyysi ja tulkinta. Helsinki: Gaudeamus, 142-161.

Huhtanen, Raija (1994) Toimeentulotuen myöntäminen. Julkisoikeudellinen tutkimus hallinto- ja hallintolainkäyttöviranomaisten soveltamiskäytännöstä. Tampere: Finnpublishers.

Jokinen, Arja (1999) Diskurssianalyysin suhde sukulaistraditioihin. Teoksessa Arja Jokinen, Kirsi Juhila & Eero Suoninen. Diskurssianalyysi liikkeessä. Tampere: Vastapaino, 37-54.

Jokinen, Arja & Juhila, Kirsi & Suoninen, Eero (1993) Diskurssianalyysin aakkoset. Tampere: Vastapaino.

Julkunen, Raija (2001) Suunnanmuutos. 1990-luvun sosiaalipoliittinen reformi Suomessa. Tampere: Vastapaino.

Kangas, Olli & Ritakallio, Veli-Matti (2005) Köyhyyden teoria ja käytäntö. Teoksessa Juho Saari (toim.) Köyhyyspolitiikka. Johdatus sosiaalipolitiikan ytimeen. Helsinki: Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimuskeskus, 28-57.

Kangas, Olli & Ritakallio Veli-Matti (toim.) (1996) Kuka on köyhä? Köyhyys 1990-luvun puolivälin Suomessa. Tutkimuksia 65. Helsinki.

Karjalainen, Jouko & Saranpää, Usko (2002) Havaintoja huono-osaisuudesta. Raportteja 266. Helsinki: Stakes.

Karjalainen, Jouko (1999) Perusturvan tuolla puolen. Teoksessa Matti Heikkilä & Jouko Karjalainen (toim.) Köyhyys ja hyvinvointivaltion murros. Helsinki: Gaudeamus, 86–102.

Karjalainen, Jouko (2004) Toimeentulotuen myöntämiskäytännöt ja tilannekohtainen päätöksenteko. Teoksessa Heikki Hiilamo, Jouko Karjalainen, Mikko Kautto & Antti Parpo: Tavoitteena kannustavampi toimeentulotuki - Tutkimus toimeentulotuen lakimuutoksista. Tutkimuksia 139. Helsinki: Stakes, 127–147.

Karvonen, Erkki (1999) Elämää mielikuvayhteiskunnassa. Helsinki: Gaudeamus.

Koskiahde, Johanna & Mieskolainen, Juha (2003) Ehkäisevä toimeentulotuki ja kuntien toimeentulotukiohjeet Pirkanmaalla. Länsi-Suomen lääninhallituksen julkaisusarja nro 2/2003. Tampere: Länsi-Suomen lääninhallitus.

Kautto, Mikko & Moisio, Pasi (2004) Poverty in Finland – A comparative approach. Teoksessa Matti Heikkilä & Mikko Kautto (toim.) Welfare in Finland. Stakes, 212–219.

Kontukoski, Anita (2005) "Tuntuu, ettei toimeentulotukiasiakkaalla ole enää minkäänlaista ihmisarvoa". Kansalaisten käsitykset toimeentulotuesta ja sosiaalityöstä yleisönosastokirjoitusten valossa. Tampereen yliopisto: Sosiaalityön pro gradu –tutkielma.

Kuivalainen, Susan (2010) Kestääkö suomalainen vähimmäisturva pohjoismaisen vertailun? Vertaileva analyysi vähimmäisturvan tasosta ja sen köyhyyttä ehkäisevästä vaikutuksesta neljässä Pohjoismaassa 1990–2005. Yhteiskuntapolitiikka 75 (4) 377–388.

Kuula, Arja (2006) Tutkimusetiikka. Aineistojen hankinta, käyttö ja säilytys. Tampere. Vastapaino.

Lynch, Michael (1998) Towards a Constructivist Genealogy of Social Constructivism. Teoksessa Irving Velody & Robin Williams (toim.) Politics of Constructionism. London: Sage. 13-32.

Mann, Chris & Stewart, Fiona (2000) *Internet Communication and Qualitative Research*. London: Sage.

Matikainen, Janne (2006) Identiteetti verkossa – yhteisöllisen vuorovaikutuksen näkökulma. *Psykologia* 41 (2), 112-122.

Moisio, Pasi (2009) Vähimmäisturva ja köyhyysraja Suomessa.

http://www.stm.fi/c/document_library/get_file?folderId=42733&name=DLFE-7017.pdf.

Viitattu

1.3.2011.

Moisio, Pasi (2006) Kasvanut polarisaatio lapsiperheiden parissa. Teoksessa Mikko Kautto (toim.) *Suomalaisten hyvinvointi*. Helsinki: Stakes, 36-56.

Pajunen, Pirjo (1990) Tekstin sukupuoli. Tutkielma journalistisista teksteistä ja ”naisen” asemasta journalistisessa diskurssissa. Tampereen yliopiston tiedotusopin laitoksen julkaisuja A64.

Potter, J. & Wetherell, M. (1987) *Discourse and social psychology. Beyond attitudes and behavior*. Sage Publications.

Raunio, Kyösti (2009) *Olellainen sosiaalityössä*. Helsinki: Gaudeamus.

Ruokonen, Reetta (2007) *Perheiden kokemuksia köyhyydestä: Nälkää, häpeää ja selviytymistä*. Tampereen yliopisto. Sosiaalipsykologian pro gradu-tutkielma.

Saari, Juho (toim.) (2005) *Köyhyyspolitiikka. Johdatus sosiaalipolitiikan ytimeen*.

Helsinki: Sosiaali- ja terveyskasvatusliitto, 13.

Sauvala, Milka (2007) *Eriarvoista hyvinvointia : Suomalaisen köyhyyden kehystäminen Helsingin Sanomien pääkirjoitussivujen köyhyyskeskustelussa 2001–2005*. Helsingin yliopisto. Viestinnän laitoksen pro gradu –tutkielma.

Sosiaalihuoltolaki.

<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1982/19820710>. Viitattu 13.2.2011.

Sosiaali- ja terveysministeriö) (2010) Toimeentulotuki 1.1.2011 lukien.

<http://www.stm.fi/tiedotteet/kuntainfot/kuntainfo/view/1544046#fi>. Viitattu 13.2.2011.

Sosiaali- ja terveysministeriön työryhmämuistioita 2003:23 (2003) Köyhyyden ja sosiaalisen syrjäytymisen vastainen kansallinen toimintasuunnitelma vuosille 2003–2005. Sosiaali- ja terveysministeriö, Helsinki.

Suomen perustuslaki

<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1999/19990731>. Viitattu 13.2.2011.

Suomi24-sivusto (2011) Ohjeita keskusteluun.

<http://www.suomi24.fi/opastus/keskustelu/ohjeet/>. Viitattu 4.3.2011.

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (2011) Toimeentulotuen vuositilasto.

<http://www.stakes.fi/FI/tilastot/aiheittain/Sosiaalipalvelut/Toimeentulotuki/vuositilasto.htm>. Viitattu 30.1.2011.

Toimeentulotuki. Opas toimeentulotukilain soveltajille. Sosiaali- ja terveysministeriön oppaita, 2007:11. Helsinki.

Tuomi, Jouni & Sarajärvi, Anneli (2003) Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Jyväskylä: Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Tuori, Kaarlo (2004) Sosiaalioikeus. Helsinki: WSOY.

Uusitalo, Hannu (1999) Köyhyys ja tulonjako. Teoksessa Matti Heikkilä & Jouko Karjalainen (toim.) Köyhyys ja hyvinvointivaltion murros. Helsinki: Gaudeamus, 43–57.

Vleminckx, Koen & Smeeding Timothy (2001) Child well-being, child poverty and child policy in modern nations. Bristol: The policy Press.

Väärälä, Reijo (1999) Tarvitseeko Suomi syrjäytymisen vastaista ohjelmaa? Teoksessa Matti Heikkilä & Jouko Karjalainen (toim.) Köyhyys ja hyvinvointivaltion murros. Helsinki: Gaudeamus, 74–85